

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки та соціальної роботи

**ПРОТИДІЯ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ ЗА
ДОПОМОГОЮ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ**

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

студентка IV курсу, групи 401
спеціальності 231 «Соціальна робота»
Капанадзе Катерина

Керівник:

к. соц. н., доц. Камбур А.В.

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № 9

від «23» травня 2023 р.

зав. кафедри _____ д.пед.н. проф. Тимчук Л.І.

Чернівці – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА.....	8
1.1. Наукові підходи до аналізу поняття гендер та гендерно зумовленого насильства	8
1.2. Особливості проявів гендерно зумовленого насильства	14
1.3. Соціальні наслідки гендерно зумовленого насильства	22
Висновки до I розділу.....	28
РОЗДІЛ II СИСТЕМА СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ПОСЛУГ З ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	30
2.1. Нормативно-правова база щодо запобігання і протидії гендерно зумовленому насильству	30
2.2. Спеціалізовані послуги з протидії гендерно зумовленому насильству в системі соціальної роботи України	35
2.3. Діяльність мобільних бригад соціальних служб з протидії гендерно зумовленому насильству.....	45
Висновки до II розділу.....	52
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ.....	64

ВСТУП

Актуальність проблеми: У зв'язку з прискореним розвитком суспільства та взаємодією між індивідами в сучасному соціумі однією з головних проблем у формуванні цінностей є взаємини між чоловіками та жінками, що ґрунтуються на гендерному сприйнятті та взаємодії індивідів у процесі комунікації. Відмінності в гендерній поведінці, а також у стандартах і принципах поведінки часто проявляються у вигляді конфліктів, які пов'язані з домінуванням одного з них внаслідок гендерного статусу. Якщо розглядати гендерні конфлікти в малих групах, таких як сім'я, то цей тип конфліктів виражається у формі насильства одного члена сім'ї над іншим або іншими особами. Гендерно зумовлене насильство є однією з проблем сучасного суспільства.

Гендерно зумовлене насильство є крайнім виявом дискримінації й не має вікових, соціально-економічних, освітніх чи географічних обмежень. Нормалізоване чи приховане насильство впливає на кожного, включаючи цілі родини, громади, економіку й суспільство загалом. За даними експертних оцінок: кількість жінок віком від 15 до 49 років, які пережили фізичне та сексуальне насильство протягом року, становить до 1,1 млн осіб. Фізичне насильство переживає майже кожна п'ята жінка, причому 16 % жінок потерпають від насильницьких дій з боку свого чоловіка або іншого родича. Згідно з даними Міністерства соціальної політики України, упродовж 2020 р. структурними підрозділами обласних, Київської міської державної адміністрації зафіксовано 211,362 звернення з приводу домашнього насильства, що на 61,9 % більше, у порівнянні з аналогічним періодом минулого року (130514 звернень), з них 85,6 % – від жінок, 13,1 % – від чоловіків. У тому числі зареєстровано 262 звернення щодо вчинення домашнього насильства стосовно осіб з інвалідністю. Лише за перше півріччя

2021 року від жінок надійшло 86 955 звернень щодо домашнього насильства (а також 14 564 звернення надійшло від чоловіків і 1778 – від дітей).

24 лютого 2022 р. в Україні розпочалася війна, і як в усіх війнах та збройних конфліктах по всьому світу, її супроводжує гендерно зумовлене насильство в його найгірших проявах. І на превеликий жаль, наявних правових та інституційних механізмів реагування критично недостатньо для створення системи ефективної допомоги постраждалим, ведення випадків та зменшення шкоди від наслідків для жертв гендерно зумовленого насильства, подолання стигми щодо них.

Гендерно зумовлене насильство є проблемою майже в кожній країні світу. На жаль, насильство практично ігнорувалося нашим суспільством, незважаючи на те, що воно є серйозною медичною, психологічною, психіатричною, правовою проблемою та проблемою громадської безпеки. Донедавна практично не існувало служб правового захисту та лікувальних закладів. Профілактичних програм також не було, а досліджень мало. Тому хибні уявлення про насильство щодо жінок сприяли створенню дискримінаційних законів і практик, що призводило до негуманного ставлення до жертв у правоохоронних органах і судах. Багато жертв у такій ситуації мовчали і не зверталися по допомогу, якої відчайдушно потребували. Створювалося замкнене коло, в якому менше постраждалих повідомляли про насильство, менше притягувалися до відповідальності, а масштаби насильства зростали.

Актуальність даної теми полягає у вивченні завдань соціальної роботи і розробка із метою застосування ефективних технологій профілактики насильства, а також форм і методів роботи з людьми, які вже страждають від насильства.

Об'єкт дослідження: Гендерно зумовлене насильство в Україні.

Предмет: Спеціалізовані послуги в Україні з протидії і запобігання гендерно зумовленому насильству.

Мета дослідження – теоретичне дослідження особливостей та впливу гендерно зумовленого насильства та емпіричний аналіз ефективності роботи спеціалізованих послуг в Україні з метою його запобігання.

З огляду на мету у дослідженні вирішувались **наступні завдання**:

1. висвітлити наукові підходи до аналізу поняття гендер та гендерно зумовленого насильства;
2. проаналізувати особливості проявів гендерно зумовленого насильства та його соціальні наслідки;
3. дослідити нормативно-правову базу щодо запобігання і протидії гендерно зумовленому насильству;
4. проаналізувати ефективність спеціалізованих послуг з протидії гендерно зумовленому насильству в системі соціальної роботи України;
5. здійснити порівняльний аналіз роботи, проведеної Мобільною бригадою соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі при Чернівецькому міському центрі соціальних служб: в період з 03.02.2021 по 29.11.2021 та 01.01.2022 по 01.10.2022 рр.

Методи дослідження: Для розв'язання поставлених завдань та перевірки гіпотез були використані такі методи:

- теоретичні – (аналіз понятійно-термінологічної системи та наукової літератури з метою теоретичного вивчення проблеми гендеру та гендерно зумовленого насильства; узагальнення інформації та її оформлення);
- емпіричні (спостереження, контент аналіз).

Матеріал (база) дослідження: Фундаментальні основи сучасних теорій насильства було започатковано у філософських концепціях Г.В.Ф. Гегеля, М. Вебера, Е. Дюркгейма, Е. Зіммеля, І. Канта, Н. Макіавелі, що визначають цей феномен як засіб та форму організації деструктивного соціального простору. Причини насильницької поведінки визначено у психологічних теоріях А. Басса, Д. Долларда, К. Лоренца, М. Кляйна, Н. Міллера, С. Паттерсона, Р. Ричардсона, Д. Уолтерса З. Фройда, Е. Фромма,

які розкрито через призму багаторівневості – взаємодію біологічних, індивідуально-психологічних та соціокультурних чинників.

Оскільки насильство не є гендерно нейтральним явищем, важливе місце у контексті нашого дослідження займають праці зарубіжних науковців – Т. де Лауретіс, К. Мілет, Р. Столлера – щодо розуміння сутності поняття «гендер» та його соціокультурної конструкції, а також напрацювання вітчизняних ученихсучасників (Т. Говорун, О. Кікінеджи, М. Ткалич, О. Щотки), які розкривають гендерні аспекти взаємовідносин.

Соціокультурні витоки гендерної нерівності, механізми формування та продукування гендерних стереотипів розкрито у працях західноєвропейських теоретиків фемінізму – С. де Бовуар, К. Міллет, Н. Фрезер, Б. Фрідан, а також вітчизняних дослідників – О. Кісь, О. Кікінеджи, Л. Кобилянської, Т. Марценюк, Т. Мельник, де з'ясовано сутність патріархальних установок українців та їх прямий вплив на систему гендерних взаємовідносин у суспільстві.

Вагомий внесок у формування теоретичних засад проблематики гендерної рівності та гендерно зумовленого насильства з позиції політико-правового аналізу зробили Н. Аніщук, Н. Болотіна, М. Буроменський, Н. Грицяк, Т. Миронюк, О. Перунова та ін.

Проблему запобігання та протидії насильству у сімейно-побутовій сфері (домашнє насильство) розглянуто у працях вітчизняних науковців – О. Бандурко, Т. Журавель, Т. Забеліної, Г. Лактіонової, К. Левченко, О. Литвинова, Г. Мошак та ін.

Експериментальна база: дослідження проводилось на базі Чернівецького міського центру соціальних служб.

Наукова новизна:

1. Проведено аналіз ефективності спеціалізованих послуг з протидії гендерно зумовленому насильству в системі соціальної роботи України.
2. Здійснено порівняльне дослідження роботи, проведеної Мобільною бригадою соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від

домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі при Чернівецькому міському центрі соціальних служб: в період з 03.02.2021 по 29.11.2021 та 01.01.2022 по 01.10.2022 рр.

Практичне значення одержаних результатів, бачиться у тому, що запропоновані теоретичні і практичні положення дипломної роботи можуть бути використані у практичній діяльності соціальних працівників, у навчально-виховному процесі закладів вищої освіти та загальної середньої освіти.

Апробація результатів дослідження відбулась шляхом участі у щорічній студентській науковій конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (квітень 2023 р.) та у публікації в матеріалах конференції.

Структура роботи. За структурою робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел із 63 найменувань та додатків. Загальний обсяг 74 сторінок.

РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА

1.1. Наукові підходи до аналізу поняття гендер та гендерно зумовленого насильства

Гендерна теорія бере свій початок з античності (4-5 століття до н.е.). Її пов'язують з іменами Платона, Аристотеля та Сократа, оскільки їхні погляди вплинули на формування патріархальної філософської традиції, яка лягла в основу філософського принципу фалоцентризму. Соціалістичні та марксистські філософи, такі як Ф. Енгельс, К. Маркс, А. Сен-Сімон, Ш. Фур'є, та почали просувати більш ґрунтовне та чітке уявлення про соціальні норми як рівні права чоловіків та жінок у суспільстві. Класичні соціальні теорії містять досить мало згадок про соціальні відмінності між чоловіками та жінками [3].

Е. Дюркгейм вважав, що між «гендерними ролями» існує більше відмінностей, ніж еволюційно схвалених біологічних функціональних ознак, і розглядав рух до органічної солідарності між жінками та чоловіками. Він пояснював це чіткою відмінністю, яка виникла між психічними та фізичними аспектами жінок і чоловіків у міру того, як суспільство розвивалося і ставало складнішим. Дюркгейм розглядав статеві відмінності як основу подружнього зв'язку, що робить чоловіків і жінок залежними один від одного у взаємодоповнюючих відносинах, в яких «одна стать бере участь в емоційному функціонуванні, а інша – в інтелектуальному». Далі Е. Дюркгейм зрозумів, що соціальна підпорядкованість жінок вказує на те, що заміжні жінки більш схильні до самогубства, ніж одружені чоловіки або самотні жінки. Він дійшов висновку, що чоловіки отримують більше користі від шлюбу, ніж жінки. Наприклад, моногамні шлюби, на його думку, дають чоловікам відчуття безпеки і душевного спокою. Жінки ж, на його думку, не

потребують такого душевного спокою, оскільки вони менш інтелектуальні і більше пов'язані зі своїми біологічними потребами. Однак він визнавав, що подвійні стандарти моралі сильніше нав'язують жінкам моногамну поведінку, ніж чоловікам. Е. Дюркгейм пояснював гендер як змінну величину, але вважав поділ праці неминучим наслідком цивілізації, що накладається на передбачувані біологічні відмінності. Г. Зіммель також поділяв поширену думку про те, що гендерні відмінності є природними. Він вважав, що для чоловіків природною є орієнтація на публічний світ, а для жінок - на приватну домашню сферу, оскільки це відображає природні гендерні тенденції, але він чітко усвідомлював дисбаланс влади між жінками та чоловіками. На той час чоловіча стать не лише вважалася відносно вищою за жіночу, але й визнавалася загальнолюдською нормою [6].

Внеском М. Вебера в гендерні дослідження є концепція патріархату. Він пояснював підлеглий соціальний статус жінок насамперед фізичними та інтелектуальними можливостями чоловіків. Для М. Вебера патріархальна влада є найдавнішою формою соціально легітимної влади, оскільки в традиційних докапіталістичних суспільствах влада належала чоловікам. Вебер не ставив під сумнів базовий поділ на чоловіків і жінок. Він розглядав чоловіків як одиницю зв'язку матері і дитини з суспільством, а батька – як цивілізаційного агента цих стосунків. У певному сенсі, таким чином, М. Вебер передбачив феміністичні дебати про відносини між публічною та приватною сферами, зокрема ідею про те, що жінки та діти перебувають у приватній сфері, відокремленій від загальної сфери, де домінують чоловіки [10].

Деякі дослідники ввели гендерний вимір у класовий аналіз М. Вебера, звернувши увагу на різний розподіл жінок і чоловіків у професійній ієрархії. Тогочасні мислителі не вважали «гендер» важливим елементом соціального поділу, оскільки їхні погляди тривалий час були домінуючими в соціальних науках, хоча це мало певний вплив на подальший розвиток теорії. Звичайно, багато вчених намагалися обґрунтувати питання гендерної нерівності, але

воно все одно залишалося на другому плані і не давало достатнього пояснення. Існувала також традиція, коли про соціальний статус жінок писали жінки, що сприяло просуванню поглядів жінок в академічних колах. Крім того, у впливовій Чиказькій школі, заснованій у 1890-х роках і очолюваній відомою соціологинею Дж. Аддамс, була невелика кількість жінок. Гендер потрібно було відокремити від статі, оскільки вона може змінюватися під впливом соціальних факторів [13].

Функціональний гендеризм використовувався як теорія для виправдання чоловічого домінування та усталених гендерних ієрархій. У США функціоналістська гендерна теорія активізувалася у 1950-х роках, коли втомлені війною люди вважали традиційний патріархальний уклад сімейного життя ідеальним. Перевага функціоналістського гендерного підходу полягає в тому, що він є функціонально корисним для пояснення гендерних відносин, які переважають у натуральному господарстві та місцевій економіці. До того, як поняття гендеру увійшло в науковий обіг, функціоналісти говорили про гендерні ролі. Їхні аргументи, як правило, наголошували на тому, що гендерно-рольові відмінності існували завжди, оскільки вони сприяють соціальній стабільності. Основна увага функціоналістів була зосереджена на розумінні взаємодоповнюючих ролей жінок і чоловіків. Теорія Т. Парсонса зосереджувалася на соціальних групах і соціальних процесах, а не на природних характеристиках для пояснення ролей і соціальних позицій жінок і чоловіків, він стверджував, що основне пояснення біологічного поділу чоловічих і жіночих ролей полягає в тому, що виховання і годування дітей створює зв'язок між матерями і маленькими дітьми, а це означає, що чоловіки, які не мають цих біологічних функцій, повинні спеціалізуватися в іншому інструментальному напрямку».

Теорія драматургічного інтеракціонізму І. Гофмана вважається джерелом соціального конструктивістського трактування гендерних відносин. І. Гофман вводить поняття гендерного дисплею для розуміння конкретної ситуації міжособистісної взаємодії, в якій проявляються

маскулінність і фемінність. Гендерні прояви проявляються у поведінці та стилях спілкування. І. Гофман писав, що саме гендер, а не релігія, є опіатом людей, який вбудований в систему всіх взаємодій і є однією з найбільш глибоко вкорінених характеристик людини. Гендерні прояви не є вираженням природної сутності маскулінності та фемінності, а конституують і стверджують різні соціальні позиції чоловіків і жінок, що є способом творення гендерних ідентичностей, а також нерівності та влади. Жінки у взаємодії займають підпорядковану позицію, як діти, що взаємодіють з дорослими [56].

На думку Ч. Мілліз, для того, щоб охарактеризувати життя жінок і чоловіків, необхідно зануритися в розуміння історії суспільств, в яких вони живуть. З плином часу зміна уявлень про гендерні відмінності може пояснити центральне значення того, що означає бути жінкою чи чоловіком.

Під соціальною історією Ч. Мілліс має на увазі не тільки історичні події, а й ширший соціальний контекст, у якому живе людина і вважав, що життя слід розглядати у зв'язку із соціальним контекстом і культурою, у якій вона живе. Це тому, що це допомагає показати, наприклад, що незалежно від того, народилася людина жінкою чи чоловіком, навколишнє середовище чинить на неї значний вплив [Там само, с.214].

Попри значні зміни в уявленнях про гендер і статеві ролі, біологічний детермінізм залишається актуальним аргументом, коли мова заходить про соціальні ролі жінок і чоловіків. У деяких суспільствах очікується, що жінки мають бути насамперед матерями і захищати сім'ю, тоді як чоловіки мають керувати економічною ситуацією і забезпечувати сильну підтримку сім'ї. Збереження та наслідування таких стереотипів може призвести до гендерного насильства, впливаючи не тільки на професійний розвиток людини, а й на якість життя жінок і чоловіків, дівчаток і хлопчиків та між ними.

Соціокультурна концепція гендеру стосується тих соціальних, культурних і психологічних характеристик, пов'язаних із чоловіками та жінками, які існують у певному соціокультурному контексті. Стать робить

людину чоловіком або жінкою і розрізняє маскулінний і фемінінний типи особистості, є вродженою характеристикою, тоді як гендер – це набутий статус, оскільки він засвоюється людьми в процесі соціалізації. Однак це відносно просте розмежування маскує низку проблем, пов'язаних із використанням соціокультурних концепцій. Це означає, що всі відмінності між людьми можуть бути зведені до однозначної бінарної позиції, заснованої на принципі «або-або». Звичайно, вроджені сексуальні стани менш мінливі, ніж досягнуті сексуальні стани. Однак деякі люди вважають, що вони народилися в «неправильному» тілі, і готові піддатися великій хірургічній операції, щоб привести свою гендерну ідентичність у відповідність із біологічною статтю [1].

Розглядаючи гендер як соціокультурний конструкт, можна виокремити такі елементи: біологічна стать – це чоловіча або жіноча стать, присвоєна людині соціальним середовищем, у якому вона народилася; гендерна соціокультурна диференціація – це соціокультурний процес поділу людей на статеві категорії, внаслідок якого виникає гендерна полярність і гендерна ієрархія. У традиційних культурах гендерні категорії виокремлювалися на основі ієрархічних або бінарних принципів, таких як чоловіче-жіноче, добро-зло, світле-темне. У сучасній культурі, однак, відбувається протилежне: жінки стають доміантними та чільними суб'єктами. У цих умовах чоловіки розглядаються як рівні жінкам.

У міських та урбанізованих культурах полюси гендерної ієрархії змістилися в бік жіночого начала. Соціокультурні гендерні стереотипи – це шаблони сприйняття та уявлення «ідеальної» мужності та жіночності, ґрунтовані на попередньому соціокультурному досвіді, які впливають на гендерні аспекти соціалізації особистості. Гендерна ціннісна орієнтація – це оцінне ставлення людини або соціальної групи до системи гендерних цінностей, характерної для культури суспільства. Соціокультурні гендерні стереотипи та ціннісні орієнтації формують гендерні установки у представників даної культури. Гендерна ідентифікація – це процес, у

перебігу якого люди визнають і приймають визначення мужності та жіночності в наявних гендерних системах і відносять себе та інших до представників тієї чи іншої статі [4].

У процесі спілкування люди демонструють глибоко вкорінені гендерні практики, які впливають на те, як представники обох статей поведуться в конкретних ситуаціях відповідно до вимог, що накладаються їхніми статями. Така поведінка закріплена в усталених нормах. Вони поділяються залежно від статі, наприклад, жіночий чи чоловічий одяг, мова, зачіска, словниковий запас, інтонація та жести. Ця поведінка формує коло самовираження людей та їхню готовність відповідати очікуванням. Самі очікування символізують і відтворюють соціальний порядок.

Як зазначає Д. Бовуар, суто біологічний підхід не може повністю пояснити особливості гендерних відносин. Адже різні культури продукують різні гендерні патерни та стереотипи, які зазвичай залежать від соціальних, а не біологічних чинників. У цьому контексті дуже показовою є думка дослідниці про те, що «жінками не народжуються, а стають». Формування людської особистості в суспільстві не визначається біологічними, психічними чи економічними чинниками. Лише сукупність усіх, так би мовити, атрибутів цивілізації продукує «продукт», який називається жінкою чи чоловіком. Іншими словами, соціальний та цивілізаційний аспекти є домінуючими в конструюванні гендерних характеристик. Визначення гендеру як соціокультурного конструкту вказує на те, що параметри поведінки є «процедурними», з'являються і зникають у конкретних соціальних та міжособистісних контекстах, а отже, є процесами, а не константами [7].

Дж. Батлер стверджує, що гендер слід розглядати не як «культурно сконструйоване і стабільне поняття», а скоріше як «перформативне», тобто те, як ми поведимося і що робимо в конкретному соціокультурному контексті. Так, наприклад, концепт «жінка» виявився процесом, про який неможливо точно сказати, де він починається і де закінчується, оскільки він

піддається зовнішнім впливам і змінам у змісті. Гендерна ідентичність може змінювати і розширювати набір маскулінних і фемінних рис. Іноді, однак, в ідентичності людини з'являється якийсь елемент, що не відповідає традиційно приписуваним рольовим стереотипам. Деякі люди присвячують значний час та енергію крос-гендеру, який більше відповідає їхній ідентичності, ніж традиційним гендерним ролям. Крос-гендерність може бути виражена різною мірою і в різний спосіб, починаючи від змін в одязі і закінчуючи хірургічною та гормональною зміною статі.

Таким чином, гендерний досвід розвивається і накопичується протягом життя людини. Його можна простежити через зміну поколінь у сім'ях, як соціальний, правовий та технологічний розвиток впливає на соціальні цінності та гендер. Гендер – це структура суспільних відносин, сфокусована на місці відтворення, а сукупність регульованих цією структурою практик породжує відмінності в соціальних процесах. Як і всі соціальні ідентичності, гендерна ідентичність є діалектичною. Вона включає в себе щонайменше два набори акторів, які відносяться один до одного: «ми» і «вони».

1.2. Особливості проявів гендерно зумовленого насильства

Дослідницькі погляди на гендерно зумовлене насильство, як правило, відкидають його як таке, що не варте уваги, або зосереджуються на конкретних групах кривдників чи жертв. Соціальна динаміка повсякденних практик, часто регульована і сформована гендерною нерівністю та мікроконтекстами влади, дозволяє багатьом формам нормативного насильства продовжуватись безкарно. Насильство може бути інтегроване в різні соціально-психологічні дисципліни. Однак у визначенні полів насильства і суспільства існують динамічні і конкуруючі процеси, які формують спосіб розвитку і вкорінення соціальних структур. Насильство аналізується у відповідних соціальних науках, які певним чином

перетинаються між собою. Це кримінологія, дослідження миру, дослідження безпеки, політологія, військові дослідження, міжнародні відносини, гендерні дослідження, гендерне насильство (нова дисципліна/галузь з власним журналом) та соціальна політика. Окрім академічної бази, ці фрагменти мають зв'язки з громадянським суспільством, спонсорами, практиками, політиками і державою, і всі вони відіграють певну роль, хоча й різну, у формуванні сфери досліджень насильства.

Дискримінація залишається присутньою, і одним з найсерйозніших проявів дискримінаційної поведінки є гендерне насильство. Кожна третя жінка стає жертвою насильства, і лише 12% свідків повідомляють про злочин у поліцію. Вплив насильства щодо жінок сьогодні добре задокументований. Воно позбавляє жінок їхніх основних прав людини, зокрема права на здоров'я, і є серйозною загрозою для соціального та економічного розвитку громад і цілих країн. З точки зору розвитку, воно безпосередньо загрожує цілям гендерної рівності, розширенню прав і можливостей жінок, а також скороченню бідності, дитячої та материнської смертності.

Насильство – це застосування різних форм примусової сили однією особою (групою) проти іншої особи (інших) з метою отримання або утримання ресурсів, яких недостатньо для задоволення потреб обох сторін [8].

Хоча наразі права людини визнані законом і гарантовані міжнародними документами, явище насильства ще не викоренено. Гендерно зумовлене насильство проявляється у багатьох формах. Воно може мати форму економічного, фізичного, сексуального, психологічного, соціально-економічного або приниження через надмірну експлуатацію чи погрози. Фізичне насильство включає в себе удари, стусани, побиття, укуси, каліцтва, вбивства або використання зброї. Залежно від класифікації, торгівля людьми та рабство також можуть бути включені до категорії фізичного насильства. Фізичне насильство – це будь-яка дія, що спричиняє або призводить до болю чи фізичної травми. Як і у випадку з усіма формами насильства, головною

метою злочинця є не лише заподіяння фізичного болю, але й обмеження самовизначення іншої людини. Фізичне насильство посилає чіткий сигнал від кривдника до жертви: «Я можу зробити з тобою те, що ти не хочеш робити зі мною». Таке насильство може бути ознакою соціальної диференціації влади, а також може мати на меті сприяти виконанню певних вимог, іноді шляхом примусу. Фізичне насильство в інтимних стосунках, яке часто називають домашнім насильством, залишається поширеним у всіх країнах. Фізичне насильство в приватній сфері також впливає на молодих людей. Як уже згадувалося вище, свідчення батьківського насильства може призвести до серйозної психологічної шкоди для дітей. Часто діти та молоді люди, які стали жертвами знущань з боку подружжя, також зазнають шкоди, іноді випадково, а іноді випадково через спроби втручання. Діти можуть вчиняти правопорушення проти батьків, які чинять насильство, щоб захистити свою матір (чи батька) або братів і сестер, і діти часто стають жертвами помсти, яку кривдники чинять їхнім матерям.

Дійсно, для багатьох матерів основною причиною залишатися в стосунках з кривдником є те, що людина, від якої вони намагаються втекти, погрожує завдати шкоди або вбити їхніх дітей. Фізичне насильство також може проявлятися в інтимних стосунках молодих людей. Їм часто важко говорити про це, частково через те, що вони не живуть разом.

У багатьох культурах існує давня традиція вчити людей ігнорувати словесні напади, вважаючи, що слова нешкідливі. Однак, коли ці напади стають регулярними і систематичними, особливо спрямованими на окремих осіб, об'єкти нападів починають сприймати себе як жертв вербального насильства. Вербальне насильство може бути пов'язане з проблемами, характерними для конкретної людини, такими як висміювання, використання нецензурної лексики, особливо образливої для інших, або погані висловлювання про коханих чи близьких людей. В інших випадках вербальне насильство може бути пов'язане зі способом життя жертви, наприклад, з релігією, культурою, мовою, сексуальною орієнтацією або традиціями.

Залежно від того, де жертва є найбільш емоційно вразливою, кривдники часто навмисно роблять акцент на цих питаннях і використовують образливі, принизливі або погрозливі висловлювання.

Значна частина вербального насильства, від якого страждають жінки через те, що вони жінки, має сексуальний характер і вважається сексуальним насильством. Вербальне гендерно зумовлене насильство в публічній сфері також тісно пов'язане з гендерними ролями. «Воно може включати коментарі та жарти про жінок або представляти жінок як сексуальні об'єкти (наприклад, жарти про сексуальний доступ, проституцію та згвалтування). Значна частина знущань пов'язана з сексуальністю молодих людей (особливо хлопців). Словесні образи можна класифікувати як мову ворожнечі. Вона може набувати різних форм, включаючи слова, відео, меми та фотографії, розміщені в соціальних мережах, і може включати насильницькі повідомлення, що погрожують окремим особам або групам через певні ознаки» [9].

Усі форми насильства мають психологічний вимір, оскільки основною метою насильства є приниження гідності інших людей. Крім того, деякі форми насильства неможливо чітко класифікувати, і тому вони є «чистими» формами психологічного насильства.

Це включає в себе ізоляцію та ув'язнення, приховування інформації, дезінформацію та погрозливу поведінку. У приватній сфері психологічне насильство включає фізичне насильство та погрозливу поведінку без вербального компоненту, наприклад, навмисний наклеп на інших. «Поширеним прикладом такого насильства в публічній сфері є ізоляція молодих жінок і чоловіків, які поводяться не відповідно до традиційних гендерних ролей. Ізоляція в публічній сфері часто відбувається в групах однолітків, але відповідальні дорослі, такі як вчителі, також можуть бути кривдниками. Ізоляція часто означає виключення з певних групових заходів. Вона також може включати знущання та психологічне насильство в приватній сфері» [Там само].

Сексуальне насильство, як і інші форми насильства, є зловживанням владою. Сексуальне насильство - це сексуальний контакт з іншою особою без її згоди або примушування іншої особи до вчинення сексуальних дій щодо іншої особи без згоди третьої особи. Згвалтування у шлюбі також є сексуальним насильством. Примус до небезпечного сексу та сексуальні домагання є прикладами примусової сексуальної поведінки. Деякі форми сексуального насильства пов'язані з особистими обмеженнями жертви і є більш специфічними для приватної сфери. Усі форми сексуального насильства можуть відбуватися як у приватній, так і в публічній сферах.

Гендерно зумовлене насильство, як і всі форми насильства, є питанням владних відносин. Воно ґрунтується на почутті вищості та намірі стверджувати цю вищість у сім'ї, школі, на робочому місці, у громаді чи суспільстві в цілому. Гендерно зумовлене насильство, зокрема насильство над жінками, є одним із найпомітніших проявів нерівних владних відносин між жінками та чоловіками. Основним джерелом насильства є самі кривдники. Дуже важливо пам'ятати, що жертви гендерно зумовленого насильства ніколи не несуть відповідальності за дії своїх кривдників. У нашому суспільстві не існує єдиного фактору, який може пояснити гендерне насильство. Навпаки, цьому сприяє безліч факторів, і саме взаємодія цих факторів лежить в основі проблеми. Можна виділити чотири типи факторів: культурні, правові, економічні та політичні.

На думку Н.Болотіної, культурні фактори «включають патріархальні та сексистські погляди, які виправдовують насильство для забезпечення чоловічого домінування та вищості. Інші культурні чинники включають гендерні стереотипи та упередження, нормативні очікування щодо фемінності та маскулінності, соціалізацію гендеру, розуміння сімейної сфери як приватної та підпорядкованої чоловікам, а також загальне визнання того, що насильство є частиною публічної сфери або сприймається як засіб вирішення конфліктів чи самоствердження» [15].

Релігійні та історичні традиції схвалюють тілесні покарання жінок у рамках концепції права власності жінок. Концепція власності, у свою чергу, легітимізує контроль над жіночою сексуальністю, який багато правових кодексів вважають необхідним для забезпечення успадкування за батьківською лінією. У багатьох суспільствах сексуальність також пов'язана з поняттям так званої «сімейної честі».

Традиційні норми в цих суспільствах дозволяють вбивати жінок, підозрюваних у порушенні сімейної «честі» через заборонений секс, шлюб або розлучення без згоди сім'ї.

Соціально-економічна депривація може зробити жертв більш вразливими і навіть спричинити насильство. Дані світової економіки чітко показують, що одним з наслідків глобалізації є фемінізація бідності і що жінки є більш економічно вразливими, ніж чоловіки. Однак економічна вразливість - це також явище, яке існує на індивідуальному рівні. Вона визнається окремим явищем у величезній кількості випадків насильства і тому заслуговує на окрему категорію. Однак, навіть якщо ставлення змінюється і жінки мають вищий економічний статус, загроза насильства не обов'язково зникає. Статусні конфлікти можуть виникати, особливо у відносинах, які вже схильні до насильства. Типові форми соціально-економічного насильства включають конфіскацію доходу жертви, перешкоджання отриманню іншого доходу, перетворення її на «домогосподарку», примус до неоплачуваної роботи в сімейному бізнесі, а також цілеспрямоване фізичне насильство, що призводить до втрати працездатності.

Домашнє насильство є найпоширенішим видом гендерно зумовленого насильства. Його динаміка дуже відрізняється від насильства між незнайомими людьми і потребує особливої уваги. Той факт, що домашнє насильство довгий час вважалось особистою справою всередині сім'ї, суттєво перешкоджав визнанню цього явища порушенням прав людини. Невидимість цього явища посилювалася розумінням того, що міжнародне право прав

людини застосовується лише до відносин між окремими особами та державами.

Однак нині визнано, що відповідальність держави за міжнародним правом може виникнути не лише внаслідок дій держави, а й унаслідок бездіяльності держави, коли держава не може захистити своїх громадян від насильства та жорстокого поводження (принцип «належної обачності»).

Насильство в сім'ї, таке як звалтування, побиття, сексуальне або психологічне насильство, спричиняє сильний фізичний і психологічний біль, травми і часто призводить до смерті. Воно здійснюється з наміром принизити, залякати і контролювати жертву. Дуже часто жертви не звертаються за відшкодуванням шкоди, оскільки поліція і правоохоронні механізми не враховують гендерні особливості. Однак цей синдром не пояснює, чому деякі жінки вбивають своїх партнерів, які піддаються насильству, і відволікає увагу від інших причин, які змушують жінок залишатися у стосунках із насильством. Такі причини можуть включати фінансову залежність від кривдника, соціальні обмеження та відсутність альтернатив, таких як притулки для жертв насильства.

Домашнє насильство часто ізолює жертв від сім'ї та друзів, забирає особисті речі, маніпулює дітьми та погрожує вбити їх самих, їхніх дітей та інших членів сім'ї. Крім того, загальний тиск суспільства щодо сімейних стосунків, наприклад, «для дітей краще мати батька, ніж не мати», часто ускладнює вихід зі стосунків, у яких присутнє насильство.

Гендерне насильство також різниться в різних соціальних сферах. Соціально-економічне насильство в суспільній сфері є як причиною, так і наслідком домінантних гендерних відносин у суспільстві. Здебільшого воно включає в себе відмову жінкам у доступі до освіти та рівнооплачуваної роботи, відмову в доступі до послуг, відмову в наданні певних робочих місць, відмову в користуванні та здійсненні цивільних, культурних, соціальних і політичних прав.

У багатьох суспільствах жертви гендерного насильства сприймаються як ганебні та вразливі, і багато жінок досі вважаються винними в увічненні насильства своїми діями. Донедавна законодавство деяких країн все ще проводило відмінність між громадським і приватним простором, що робило жінок особливо вразливими для домашнього насильства. З ратифікацією Стамбульської конвенції право кожної людини, особливо жінок, на життя без насильства в громадській і приватній сферах тепер гарантовано. У європейських країнах більшість форм гендерного насильства криміналізовано, проте в багатьох випадках правоохоронні органи надають перевагу злочинцям, що допомагає пояснити той факт, що про більшість таких злочинів не повідомляють через низький рівень довіри до державних інституцій. Відсутність економічних ресурсів, як правило, робить жінок особливо вразливими до насильства. Коли безробіття і бідність зачіпають чоловіків, вони можуть бути змушені захищати свою мужність насильницькими методами.

Для Н. Аніщук основною характеристикою насильства є його інструментальна природа. «Насильство залежить від інструментів, які «призначені і використовуються для примноження сил природи». Це також означає, що в принципі насильство не вимагає спільних дій. Ба більше, насильство притаманне людині в тому сенсі, що воно завжди використовується як засіб досягнення мети. Його використання регулюється раціональністю засобів, і коли воно виправдане, воно виправдане безпосередніми цілями, до яких воно застосовується» [6, с.79].

На відміну від інструментальної природи насильства, Н. Аніщук стверджує, що «влада – це не засіб для досягнення іншої мети, а «самоціль», переслідувана заради неї самої. У центрі її уваги перебувають «владні структури», які виробляють владу і які, як вона стверджує, «передують і перевершують усі цілі». Влада не може бути реалізована без колективних переговорів про цілі, заради яких вона має бути використана. Застосування насильства, з іншого боку, не вимагає обговорення мети» [Там само, с. 34].

Таким чином, гендерно зумовлене насильство відноситься до насильства, яке має місце внаслідок нерівних статевих ролей і стереотипів, що існують у суспільстві. Основні особливості гендерно зумовленого насильства включають наступне: гендерний аспект, який спрямований на особу внаслідок її статі чи гендерної ідентичності. Воно може бути спрямоване на жінок, чоловіків, осіб з нетрадиційною гендерною ідентичністю або на тих, хто не відповідає гендерним стереотипам; може приймати різні форми такі як фізичне насильство (включаючи побиття, зґвалтування, побиття), психологічне (наприклад, психологічний тиск, емоційне знущання), сексуальне (наприклад, сексуальне домагання, сексуальне знущання) та економічне (наприклад, економічний контроль, економічна залежність); відбувається в соціокультурному середовищі, де існують гендерні норми, стереотипи, ролі та відносини влади, які можуть сприяти насильству; циклічні, тобто жертва переживає повторні епізоди насильства від одного насильника або від різних насильників. Це може створювати пастку для жертви, ускладнювати вихід з насильницького відносин та збільшувати ризик повторного насильства; може ґрунтуватися на нерівності відносин влади між статевими групами. Це також включає використання насильства для здійснення контролю, влади та підпорядкування однієї статевої групи над іншою; може бути впливом культурних, релігійних та соціальних факторів, які визначають ролі та очікування стосовно статевих груп.

1.3. Соціальні наслідки гендерно зумовленого насильства

Наслідки насильства щодо дітей, підлітків та жінок можуть бути руйнівними для їхнього фізичного, емоційного та соціального благополуччя. О. Биков вважає, що насильство може мати прямий і непрямий вплив на здоров'я жінок і підвищувати ризик майбутніх ускладнень зі здоров'ям та

інвалідності для жінок. Діти, які стають свідками насильства, страждають від тривоги, низької самооцінки та поведінкових проблем, таких як депресія, фізичні скарги та розлади харчової поведінки. Чим тривалішим і серйознішим є насильство, тим більший вплив воно має на жертву. Фізичні травми можуть варіюватися від незначних до небезпечних для життя, і деколи призвести до постійних травм або навіть смерті. За оцінками, близько 40-70% вбивств жінок скоюють їхні інтимні партнери. «Наслідки фізичного насильства включають травми живота та грудної клітки, що призводять до пошкодження тканин і органів, таких як серце, легені та селезінка; синці, забої та переломи; синдром хронічного болю та втоми; функціональні та органічні розлади шлунково-кишкового тракту; втрата фізичної активності та функцій організму, що заважає жінкам, які зазнали насильства, ходити на роботу та втрачати свій дохід» [12].

Крім того, фізично травмовані жінки часто не мають доступу до медичної допомоги і змушені страждати мовчки, оскільки їхні кривдники не дозволяють їм звертатися по допомогу.

Хоча шкода, завдана психологічним насильством, часто невидима, отримана в результаті травма може бути набагато більш руйнівною, ніж фізична травма. Наслідки психологічного насильства включають: депресію і тривогу - згідно з дослідженням, проведеним в Австралії, жінки, які зазнають насильства від своїх партнерів, більше страждають від депресії і тривоги, ніж жінки в ненасильницьких стосунках. Жінки та дівчата, які страждають на розлади харчової поведінки та сну, частіше переїдають і страждають від нічних кошмарів та безсоння. Жінки часто звинувачують себе в насильстві, яке вони пережили, страждають від панічних атак і фобій, і, як правило, менш фізично активні. Жінки, які перебувають у хронічно жорстоких стосунках або зазнали сексуального насильства в дитинстві, більш схильні до зловживання алкоголем і наркотиками, навіть після контролю за іншими факторами ризику. Численні дослідження, проведені в США, Нікарагуа та

Швеції, показали, що насильство над жінками тісно пов'язане з підвищеним ризиком суїциду та самоушкодження.

Згвалтування та домашнє насильство є основними причинами інвалідності та смертності серед жінок репродуктивного віку як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються. За останніми оцінками, на гендерно зумовлене насильство припадає 5% втрачених років здорового життя жінок репродуктивного віку.

На думку А.Галая: «жертви також можуть страждати від особистих, економічних та загальних труднощів у розвитку. Насильство та загроза насильства зменшує можливості жінок та дівчат щодо працевлаштування, мобільності, участі в освіті та навчанні, громадській діяльності та участі в ширших соціальних мережах» [37].

Вплив насильства щодо жінок та дівчат на суспільство може бути як прямим, так і непрямим. Національне опитування щодо насильства над жінками в Канаді показало, що 30% заміжніх жінок, які стали жертвами насильства, не можуть вести своє повсякденне життя через отримані травми. Їхні діти, які стають свідками такого насильства, самі стають жертвами насильства.

Насильство над жінками також має низку негативних наслідків не лише для жертв. Члени сім'ї та друзі можуть опосередковано або безпосередньо постраждати від насильства. Крім того, для жінок-жертв насильства можуть бути високі соціальні витрати, пов'язані з наданням соціальної підтримки та послуг кримінального правосуддя. Як правило, використання цих послуг є більш поширеним у випадках насильства щодо жінок, ніж у випадках насильства щодо чоловіків. Економічні витрати на надання цих послуг та економічні наслідки насильства для жертв та їхніх сімей є значними [32].

Наслідками на насильство – це почуття та реакції жінки після насильства, які можуть бути такими: образа, переляк, страх, байдужість, спустошеність, бажання помститися, втрата гідності, протест, неповага, бажання полегшити ситуацію, спокій. Наслідки насильства в основному

пов'язані з емоційним станом після пережитого і глибиною пережитого. Це може бути спокійний стан байдужості (дослідження показують, що лише 10% жінок байдужі) або неприємний досвід без значних емоційних переживань.

Причини насильства часто існують на мікрорівні. Це спосіб виховання в сім'ї (психологічне насильство – тілесні покарання в дитинстві, образи, лайка, звинувачення, приниження гідності, втручання в особисте життя тощо) та загальний мікроклімат батьківської сім'ї (ступінь згуртованості, характер стосунків між батьком і матір'ю, організаційні засади сімейного життя тощо).

Для того, щоб переглянути своє становище в сім'ї та суспільстві і створити новий образ себе, жінка повинна мати якомога більше інформації про себе, свою історію, походження і неповноцінність свого теперішнього становища, свої можливості, права, ресурси та потенціал. Домашнє насильство щодо жінок – це будь-який акт насильства, вчинений за ознакою статі. Існує кілька причин домашнього насильства щодо жінок, які можна класифікувати наступним чином: насильство соціокультурного характеру, тобто частина стереотипів про характер сімейних стосунків, прийнятих з вихованням, підкріплених зовнішніми враженнями і тому поданих як єдино можлива модель сім'ї; насильство є результатом особистого досвіду кривдника або жертви; насильство може бути пов'язане з «дитячою травмою», деструктивним досвідом дитинства; насильство – це соціальне та психологічне безправ'я, що виникає внаслідок зовнішнього впливу, який виходить за межі особистого досвіду кривдника, що може спонукати деяких людей шукати компенсацію своїх розчарувань вдома; насильство пов'язане з особистісними рисами кривдника та жертви; насильство вбудоване в загальний соціальний контекст.

Насильство над дружинами відображає різні види економічної та сексуальної нерівності в суспільстві. Незалежно від причини домашнього

насильства над жінкою, її суб'єктивне сприйняття насильства та спроби поводитися агресивно є наслідком викривлень у процесі соціалізації [24].

Жінки, які зазнали насильства в тій чи іншій формі, майже завжди реагують на нього одним із таких способів: вони відчують депресію, соромляться того, що з ними сталося, звинувачують себе в тому, що сталося, або вважають, що вони зазнали невдачі, що вони не знали, як зупинити насильство, або що вони несуть відповідальність за поведінку чоловіка. Жінки, які зазнали насильства, особливо в сім'ї, часто виключаються з соціального життя. Однак багато жінок, які опинилися в такій складній ситуації, не можуть боротися з насильством, оскільки не знають своїх законних прав. Тому можна сказати, що домашнє насильство над жінками в сучасному українському суспільстві залишається «закритою проблемою»[13].

Аби зрозуміти повсякденну реальність, вивчити умови, причини і фактори, що визначають підлегле становище жінки в суспільстві і його наслідки, дати можливість жінкам усвідомити свої інтереси і знайти механізми, які дозволять їм стати більш вільними і тим самим мати більше можливостей для самореалізації і зробити світ навколо себе більш людяним і гармонійним дослідження повинні йти крок за кроком, щоб знайти механізми, які зроблять світ навколо нас більш людяним і гармонійним.

За словами Н.Аніщук, негативним наслідком насильства над дітьми є те, що насильство підживлює і породжує нове насильство. Діти, які зазнали насильства, завтра можуть стати вбивцями і гвалтівниками. «Коли вони стають батьками, то з такою ж ймовірністю можуть проявляти насильство по відношенню до своїх дітей. Діти, які зазнали насильства, частіше тікають з дому і піддаються іншим формам віктимізації» [6].

Розрізняють безпосередні та довгострокові наслідки жорстокого поводження з дітьми та нехтування ними. Негайні наслідки включають фізичні травми та пошкодження, а також блювоту, головний біль і дезорієнтацію, що характерно для синдрому струсу мозку, який розвивається

у маленьких дітей, яких сильно трясуть, піднімаючи за плечі. Окрім вищезазначених ознак, у дітей з цим синдромом також розвиваються крововиливи в очні яблука. Іншим прямим наслідком є гострий психічний розлад у відповідь на будь-яку агресію, особливо сексуальну. Ця реакція може проявлятися у вигляді збудження, бажання втекти і сховатися або глибокої млявості і видимої байдужості. Однак у всіх випадках дитину переповнюють гострі переживання страху, тривоги і гніву. У старших дітей може розвинутися важка депресія з почуттям неповноцінності та меншовартості [7].

Довгострокові наслідки жорстокого поводження з дітьми включають порушення фізичного та психічного розвитку дитини, різні фізичні захворювання, особистісні та емоційні розлади, а також соціальні наслідки. Багато дітей, які живуть в сім'ях, де вони позбавлені тепла і турботи, наприклад, в сім'ях, де жорстокі тілесні покарання і лайка є «способом виховання», або в сім'ях з батьками-алкоголіками, демонструють затримку фізичного і нервово-психічного розвитку. Зарубіжні фахівці називають такий стан дітей «відставанням у розвитку».

Діти, які зазнали насильства, часто відстають від своїх однолітків у зрості, вазі або в обох цих показниках. Вони повільніше ходять і розмовляють, рідше сміються і гірше вчаться в школі, ніж їхні однолітки. Такі діти часто мають «погані звички», такі як смоктання пальців, гризіння нігтів, розгойдування та мастурбація. Діти, які живуть у середовищі, де ігноруються їхні інтереси, фізичні та емоційні потреби, виглядають інакше, ніж діти, які живуть у нормальних умовах. Їхні очі припухлі та «сонні», обличчя бліді, волосся розпатлане, одяг неохайний, і вони мають ознаки нехтування гігієною, включаючи воші, висип і неприємний запах від одягу та тіла [22].

Найбільш універсальною і серйозною реакцією на будь-яке насильство, не тільки сексуальне, є низька самооцінка, яка сприяє збереженню і посиленню психологічних розладів, пов'язаних з насильством. Як наслідок,

дітям важко отримати повагу інших, досягти успіху та спілкуватися з однолітками. У дорослому віці серед таких дітей спостерігається високий рівень депресії, яка проявляється у вигляді нападів тривоги, незрозумілої туги, самотності та порушень сну. У старшому віці у підлітків можуть траплятися спроби самогубства та завершені суїциди.

Вони також можуть пристосовуватися до страждань, бідності та ненормальних умов життя і самі можуть піддаватися погрозам, щоб спробувати подолати ситуацію, що склалася. Зокрема, у випадку сексуального насильства, дорослі кривдники можуть змушувати дітей приймати гроші, солодощі або подарунки в обмін на обіцянки зберігати таємниці та не порушувати сімейне життя.

Як описано вище, всі форми насильства формують особистісні та поведінкові характеристики дітей та молоді, роблячи їх непривабливими і навіть небезпечними для суспільства.

Висновки до I розділу. Прояви гендерно зумовленого насильства відрізняються частотою, ступенем тяжкості, метою і наслідками, а також набувають різних форм і проявів, у тому числі переслідування, убивство жінок, торгівлю людьми, сексуальне насильство, сексуальні домагання, шкідливі традиційні звичаї, як-от: примусовий шлюб і шлюби дітей, примусові аборти й стерилізацію, а також «злочини в ім'я так званої честі».

Окрім безпосередньої шкоди для здоров'я й благополуччя постраждалих, насильство має вагомі суспільні наслідки, які вимірюються матеріальними (грошовими, трудовими) і нематеріальними втратами, виявляються у формі поточних, довготривалих або відкладених ефектів.

Соціум також страждає, зазнаючи як негативних демографічних наслідків через необоротні втрати населення (смерті) й через стійку втрату працездатності (інвалідизації) постраждалих, так і зменшення поваги до людського життя й гідності як найвищих суспільних цінностей. Толерування домашнього насильства погіршує емоційнопсихологічний стан в громаді, провокує поширення агресії й жорстокості, підвищує рівень злочинності

(серед серійних вбивць і осіб, які вчиняють злочини на сексуальному підґрунті, великий відсоток тих, хто в дитинстві переживав тривале насильство з боку батьків), спричиняє погіршення загального стану здоров'я населення.

Наостанок слід підкреслити, що ГЗН та домашнє насильство є брутальним порушенням базових прав та основоположних свобод людини, а обов'язок держави, суспільства й кожної особи полягає в тому, щоб забезпечити дотримання прав і свобод, формувати й виявляти нетерпиме ставлення до насильницьких моделей поведінки, розвивати небайдуже ставлення до постраждалих осіб. Питання запобігання та протидії домашньому насильству є не приватною, а суспільною проблемою, і держава має докладати зусиль, щоб реакція на кожен випадок насильства була швидкою, всебічною й кваліфікованою, починаючи з національного рівня й до найменшої громади.

РОЗДІЛ II СИСТЕМА СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ПОСЛУГ З ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ

2.1. Нормативно-правова база щодо запобігання і протидії гендерно зумовленому насильству

Насильство щодо жінок та дівчат має значний негативний вплив не лише на їхній добробут, але й на їхні сім'ї протягом багатьох поколінь, а також на громади та суспільство в цілому. Соціальні заходи реагування на насильство, як правило, є фрагментарними та непослідовними. Соціально чутливі програми співіснують з підходами, заснованими на механічних припущеннях про індивідуальне покарання та винагороду. Бракує координації та моніторингу для розуміння необхідності системних змін. Запобігання та реагування на гендерно зумовлене насильство є ключовим для досягнення рівності між чоловіками та жінками, дівчатами та хлопцями. З цією метою Світовий банк зробив боротьбу з насильством щодо дівчат і жінок основною частиною своєї роботи і взяв на себе зобов'язання інвестувати в запобігання та реагування на гендерно зумовлене насильство через Фонд ПРОПУР.

В Україні за роки незалежності прийнято низку стратегічних документів, що становлять основу гендерної політики держави, зокрема: закони України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.), «Про протидію торгівлі людьми» (2011 р.), «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (2012 р.), «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017 р.); постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми до 2020 року» (2016 р.), «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року» (2015 р.), «Про затвердження національного плану дій із

виконання резолюції Ради Безпеки України ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» (2018 р.); Указ Президента України «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» (2020 р.).

Одним із визначних досягнень є криміналізація домашнього насильства та насильства за ознакою статі згідно із законами України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017 р.), «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» (2017 р.). Усього за перше півріччя 2020 р. відкрито 442 кримінальних правопорушення за статтю «Домашнє насильство», що, порівняно із періодом 2019 р., на 148 випадків більше [46, с. 20].

На Міжнародному форумі ЮНФПА «Шлях України до викорінення домашнього та гендерного насильства» Міністр соціальної політики Юлія Соколовська привернула увагу до масштабів домашнього насильства в Україні. Вона підкреслила, що кожна п'ята українка зазнає насильства, що 90% жінок зареєстровані як жертви насильства, і що 130 000 осіб та 1 055 дітей повідомили про домашнє насильство у 2019 році. Одним з основних завдань Міністерства соціальної політики є створення відповідних інституцій та політик для подолання насильства [11].

В Україні функціонує 21 центр соціально-психологічної допомоги, 23 притулки для постраждалих від насильства, 339 мобільних бригад соціально-психологічної допомоги, 12 центрів медико-соціальної реабілітації, 12 центрів денного перебування та 142 телефони довіри. Незважаючи на велику кількість контактних пунктів для отримання допомоги, логістична інфраструктура є досить слабкою, а кількість доступних місць може бути обмеженою. У Києві є державні притулки для жінок, які постраждали від домашнього насильства.

У Дніпрі, Житомирі, Львові, Лівнах, Херсоні та Чернівцях Winrock International разом з місцевими НУО створили центри «Жінка жінці», де жінки, які постраждали від домашнього насильства, можуть отримати юридичні та психологічні консультації [51].

За статистикою «Ла Страда», у кожному штаті діє 25 центрів, у кожному місті - 50, більшість з яких підтримуються громадськими організаціями. (2017) Серед позитивних змін в українському законодавстві, запроваджених Законом України № 785-VIII від 12 листопада 2015 року «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу», принцип гендерної рівності прав та можливостей також у сфері праці. Варто зазначити, що поняття гендерної ідентичності є новим для державної правової практики, яка передбачає заборону дискримінації у сфері праці,

В Україні більшість жінок, які страждають від жорстокого поводження та насильства, досі не звертаються по допомогу і відмовляються йти від кривдників через страх. Невідкладні зміни в правоохоронних органах та системі правосуддя є важливими та необхідними. Необхідно розробити та законодавчо закріпити обмежувальні судові приписи, що вимагають від кривдників покинути свої домівки та забороняють їм контактувати зі своїми жертвами. Такі заходи допоможуть полегшити становище жертв і краще захистити їхні права. Зрештою, головною проблемою на сьогодні є складність ізоляції жертв від їхніх кривдників. На практиці, не всі заяви про домашнє насильство до поліції призводять до складання протоколу про адміністративне правопорушення або винесення термінового заборонного припису. У багатьох випадках працівники поліції обмежуються усними розмовами і взагалі не фіксують їх. Тому дуже важливо мати при собі заяву та обмежувальний припис при зверненні до поліції; жертви домашнього насильства мають право на безоплатну правову допомогу через центри правової допомоги [55].

Система підтримки жертв насильства в Україні все ще розвивається, але деякі нововведення вже активно впроваджуються та вдосконалюються. Поліція створила чат-бот у Telegram для доступу жертв до консультацій.

Інші організації безоплатної правової допомоги запровадили подібні програми. Існують також спеціальні гарячі лінії для людей з вадами слуху чи мовлення. Все ще існують значні проблеми з кількістю притулків. У Франції, наприклад, уряд оплачує 20 000 готельних місць для жертв насильства. Термін «домашнє насильство» в українському законодавстві майже дослівно запозичений з Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами [13].

Ратифікація Стамбульської конвенції в Україні є вкрай бажаною, оскільки українське законодавство недостатньо сприяє стабільному підходу до регулювання відносин та захисту прав жінок. Україна намагається ратифікувати Стамбульську конвенцію з 2011 року, але все ще досить далека від ратифікації, незважаючи на досить тривалий процес розробки законів та підзаконних актів. Ратифікація Конвенції захистила б українське законодавство від політичних наслідків, які безпосередньо проявляються у скасуванні законів у сфері протидії насильству.

Конвенцію, вся політика щодо дискримінації буде переглянута, захист жертв домашнього насильства та сексуальних домагань буде гарантовано, а держава буде зобов'язана внести необхідні положення у своє внутрішнє законодавство. Ратифікація Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та покарання за ці дії запроваджує додаткові механізми захисту прав постраждалих від гендерно зумовленого насильства, заповнює прогалини, які існують в українському законодавстві, надає інформацію та міжнародні механізми захисту та рекомендації щодо їх застосування створює можливості для забезпечення співпраці України з міжнародною спільнотою, що є цінним для захисту прав жінок не лише в Україні, а й за її межами.

Практична реалізація Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» показує, що він потребує вдосконалення. Існують проблеми з розмежуванням осіб, які вчинили домашнє насильство, та їхніх жертв. Потребує доопрацювання питання застосування санкцій за вчинення домашнього насильства та невиконання захисного припису з урахуванням дискримінаційних підходів.

Процес повідомлення про насильство має бути максимально зручним та небюрократичним. Багато потерпілих відкладають цей процес через страх перед тривалими судовими розглядами та відсутністю суттєвої підтримки і порад. Багато жертв також утримуються від звернення до правоохоронних органів, оскільки вважають, що не отримають від них підтримки. В Україні також існує спеціальна платформа для жертв насильства та жорстокого поводження під назвою «Мені так здається». Там жертви можуть ділитися своїми історіями анонімно, щоб не тримати свої почуття і напругу в собі. Це як онлайн-щоденник, де вони можуть знайти підтримку і зробити кроки до зміцнення та звільнення від циклу насильства [13].

У травні 2020 року в Києві відкрилася перша кризова кімната для постраждалих від домашнього насильства. Кімната була створена в рамках програми Київської міської державної адміністрації та Фонду народонаселення ООН. Відкриття цієї кімнати стало важливою віхою у розбудові системи протидії та запобігання гендерно зумовленому насильству.

Таким чином, Державна політика стосовно гендерного насильства повинна бути цілісною та всебічною, забезпечуючи захист та підтримку жертв гендерного насильства, а також запобігання такого насильства. Основні принципи державної політики стосовно гендерного насильства включають наступне: законодавчий захист, превенцію, підтримку жертв, забезпечення рівня статей, взаємодія між секторами суспільства, статистику та моніторинг, міжнародну співпрацю.

2.2 Спеціалізовані послуги з протидії гендерно зумовленому насильству в системі соціальної роботи України

На жаль, сьогодні в Україні немає узагальненої статистики щодо гендерно зумовленого насильства, а система обліку випадків насильства та формування статистичних даних не відповідає мінімальним стандартам попередження та реагування на гендерно зумовлене насильство. «В Україні немає єдиного міжвідомчого документа, який би забезпечував співпрацю і взаємний обмін інформацією між відомствами, відповідальними за запобігання та реагування на випадки гендерно зумовленого насильства. Через це на національному та місцевому рівнях немає ефективної системи перенаправлення постраждалих. Постраждалі від гендерно зумовленого насильства мають обмежений доступ до медичної, соціальної та правової допомоги. Державним органам, які мають попереджати таке насильство, бракує кваліфікованих фахівців та фінансових ресурсів, зокрема на спеціальні реабілітаційні програми. Уповноважені органи влади не здійснюють належного документування гендерно зумовленого насильства, не проводять аналізу доступної інформації та не формують доказової бази для органів національної та міжнародної юстиції» [21].

У праці «Запобігання та реагування на насильство за гендерною ознакою: національна правова база та міжнародні стандарти» наведена статистика, що в Україні за 2018 – 2020 роки щорічно обліковувалось в межах 1200 – 1800 таких правопорушень, у 2021 році їх кількість перебільшила 2300. Однак, не дивлячись на це, їх питома вага від загальної кількості передбачених ст. 173-2 КУпАП діянь залишається досить стабільною і становить 1,1 – 1,6%. За характером домінували факти вчинення психологічного насильства за ознакою статі; на другому місці – фізичного, на третьому – економічного [29, с.33]. (див. табл. 2.1)

Таблиця 2.1.

Відомості про виявлені адміністративні правопорушення щодо насильства за ознакою статі в Україні за 2018 – 2021 роки

	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Виявлено адміністративних правопорушень, передбачених ст. 173-2 КУпАП	101881	109345	133690	147017
з них за вчинення насильства за ознакою статі / (%)	1155 (1,13%)	1762 (1,61%)	1680 (1,26%)	2320 (1,58%)
За характером насильства за ознакою статі:				
фізичне	147	306	245	199
психологічне	1015	1488	1456	2170
економічне	28	29	30	73

Ми з'ясували, що на сьогодні українським законодавством передбачено наступні види захисту та підтримки, для постраждалих осіб.

1. Надання постраждалій особі інформації про її права та можливості їх реалізації зрозумілою їй мовою або через перекладача чи залучену третю особу, яка володіє мовою, зрозумілою для постраждалої особи. Цей захід передбачає, що кожен суб'єкт, до якого звернулася постраждала особа, повинен поінформувати її / її законного представника про їхні права та можливості реалізації таких прав.

Проведене опитування 147 осіб, які працюють у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі показало, що ними періодично оновлюються, роздруковуються та роздаються клієнтам пам'ятки про права постраждалих з вказівкою контактів органів і установ, до яких вони можуть звернутись. Проте ці пам'ятки розраховані в першу чергу на постраждалих від домашнього насильства. Респонденти зазначили, що якихось окремих пам'яток для постраждалих від насильства за ознакою статі у них не розроблялось.

2. Забезпечення постраждалим особам доступу до спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб та отримання соціальних послуг, які

вони надають. Законодавство про надання соціальних послуг визначає, що насильство за ознакою статі є чинником, що може зумовити складні життєві обставини (п. 15 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про соціальні послуги») [25].

При цьому надавачі соціальних послуг державного та комунального секторів надають їм послуги за рахунок бюджетних коштів незалежно від доходу постраждалої (ст. 2 цього ж Закону). Відповідно до Класифікатора соціальних послуг, затвердженого наказом Мінсоцполітики України «Про затвердження Класифікатора соціальних послуг» від 23.06.2020 р. № 42961, постраждалі від насильства за ознакою статі як особи, які перебувають у складних життєвих обставинах, відповідно до їх потреб можуть отримати такі послуги:

- код 001.0 Інформування (як особи / сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах, далі – СЖО);
- код 002.0 Консультування (як особи / сім'ї, які перебувають у СЖО);
- код 002.1 Консультативний кризовий телефон (як особи / сім'ї, які перебувають у СЖО);
- код 003.0 Посередництво (як особи / сім'ї, які перебувають у СЖО);
- код 004.0 Представництво інтересів (як особи / сім'ї, які перебувають у СЖО);
- код 007.0 Соціальна профілактика (як особи / сім'ї, які перебувають у СЖО);
- код 010.1 Соціальний супровід сімей / осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах (як особи / сім'ї, які перебувають у СЖО);
- код 011.0 Соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці (як особи, які не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці, перебувають у складних життєвих обставинах, бажають працевлаштуватися). Для сіб, постраждалих від домашнього насильства, цим *Класифікатором передбачено ще декілька видів послуг, які вони можуть отримати, а саме:*
- код 005.0 Надання притулку;

- код 012.0 Екстрене (кризове) втручання;
- код 017.2 Соціально-психологічна реабілітація.

Проте для постраждалих від насильства для ознакою статі ці послуги чомусь не передбачені. При цьому, відповідно до згаданого наказу, вказаний Класифікатор призначений для обов'язкового застосування суб'єктами системи надання соціальних послуг при плануванні надання соціальних послуг, проведенні їх обліку та фінансування, залученні недержавних надавачів соціальних послуг до їх безпосереднього надання та проведенні відповідної інформаційно-роз'яснювальної роботи. А отже, з формальних підстав, постраждалі від насильства за ознакою статі позбавлені права отримати такі важливі для них послуги, як притулок, екстрене (кризове) втручання та соціально-психологічна реабілітація.

До речі, варто нагадати, що «перші мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим від насильства, які здійснюють екстрене (кризове) втручання, а також, за необхідності – перенаправляють постраждалих до притулку, були створені у 2015 р. за підтримки Фонду народонаселення ООН у співпраці з МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» у п'яти регіонах на Сході України саме для екстреного реагування на випадки гендерно зумовленого насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом» [23].

3.Надання у разі потреби тимчасового притулку для безпечного розміщення постраждалих осіб, особливо жінок з дітьми. Держава визначає, що «безпека постраждалих від насильства за ознакою статі є першочерговим завданням. Отже, для захисту такої особи у випадку загрози її життю і здоров'ю передбачено можливість надання їй тимчасового притулку в утаємниченому місці. Завданням притулку для постраждалих осіб є не просто запропонувати їм місце безпечного тимчасового цілодобового перебування, але й надати комплексну допомогу (психологічні, соціально-побутові, соціально-медичні, інформаційні, юридичні та інші послуги) на основі оцінки потреб та індивідуального підходу до клієнток притулку з урахуванням віку,

статі, стану здоров'я та соціального становища» [45]. Однак, як вказано вище, положення наказу Мінсоцполітики від 23.06.2020 р. № 429 суперечать вимогам Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» від 22.08.2018 р. № 655.

4.Забезпечення постраждалим особам доступу до правосуддя та інших механізмів юридичного захисту, у тому числі шляхом надання безоплатної правової допомоги у порядку, встановленому Законом України «Про безоплатну правову допомогу». Якщо особи, постраждалі від насильства за ознакою статі, бажають притягти кривдників до відповідальності, застосувати до них обмежувальний припис, відшкодувати завдану насильством шкоду, для них передбачена можливість:

- звернутися до правоохоронних органів;
- звернутися до суду;
- отримати безоплатну правову допомогу (первинну і вторинну).

При цьому Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги забезпечують надання безоплатної правової допомоги постраждалим особам, у тому числі на базі загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, якщо постраждала особа не може відвідати такий Центр самостійно (ст. 13-1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», п. 52 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» [26].

5.Утворення цілодобового безоплатного кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей для забезпечення невідкладного реагування уповноважених підрозділів органів Національної поліції України,

інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, визначених цим Законом, на випадки насильства за ознакою статі, надання консультацій щодо насильства за ознакою статі абонентам анонімно або з належним урахуванням вимог конфіденційності та захисту персональних даних. Постраждали від насильства за ознакою статі, зокрема, сексуального насильства, не завжди мають можливість та рішучість звернутись безпосередньо до поліції або інших суб'єктів. Тому для надання невідкладних експертних рекомендацій і вказівок щодо безпеки реальним і потенційним постраждалим передбачене утворення цілодобового безоплатного кол-центру (ст. 13-2 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»). Завданнями, «які покладаються на колцентр, серед іншого, є:

- забезпечення належного реагування в межах компетенції на звернення громадян про факти насильства за ознакою статі;
- інформування та консультування з питань запобігання та протидії насильству за ознакою статі;
- заємодія із суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, відповідно до Порядку взаємодії;
- обмін інформацією із суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі» [39].

Наразі такий кол-центр не створений. Натомість Кабінетом Міністрів України встановлено, що до початку функціонування державної установи «Кол-центр Міністерства соціальної політики з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей» прийом звернень та повідомлень про / або від осіб, які постраждали від насильства за ознакою статі, або про загрозу вчинення такого насильства проводить державна установа «Урядовий контактний центр» за номером телефону 15-4766. У своєму виступі на розширеному засіданні Комісії з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і

чоловіків 22 квітня 2021 р., «Міністр соціальної політики України Марина Лазебна вказала, що за перший рік роботи на цю «гарячу лінію» надійшло близько 29 тисяч звернень, у тому числі 10 тисяч – з питань домашнього насильства та насильства за ознакою статі» [45].

Слід також зазначити, що відповідно до законодавства, допомога постраждалим особам надається за місцем звернення. Надання допомоги постраждалій особі не залежить від звернення такої особи до правоохоронних органів чи суду та від її участі у кримінальному або цивільному провадженні (ст. 21-3 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків») [26].

З метою покращення послуг для жертв потерпілих внаслідок гендерного насильства в Україні варто дотримуватись наступних правил.

Поліпшення доступності спеціалізованих послуг: розширення мережі організацій, що надають спеціалізовані послуги для жертв гендерного насильства в різних регіонах України, включно із сільською місцевістю. Забезпечення фінансування, необхідного для підтримки цих організацій та покращення їхніх можливостей.

Професійна підготовка фахівців: забезпечення систематичної професійної підготовки фахівців, які працюють із жертвами гендерного насильства, включно з правоохоронними органами, медичним персоналом, психологами, юристами та соціальними працівниками. Навчання має включати навички з виявлення та реагування на ознаки гендерного насильства, емпатичного спілкування, дотримання принципів конфіденційності та неупередженого ставлення.

Надання комплексних послуг: розвиток системи комплексних послуг, що включають медичну допомогу, психологічну підтримку, юридичну допомогу, соціальну підтримку та допомогу в економічній реабілітації жертв гендерного насильства. Забезпечення узгодженого та координованого підходу між різними службами та організаціями, щоб жертви могли отримати всі необхідні послуги в одному місці [15].

Надання культурно-компетентних послуг: з огляду на розмаїття культурних і мовних особливостей в Україні, необхідно забезпечити надання культурно-компетентних послуг для всіх жертв гендерного насильства, включно з мігрантами, представниками національних меншин та інших вразливих груп. Це може включати забезпечення перекладачів, культурно-соціальних працівників та інших заходів, щоб задовольнити потреби різних груп жертв.

Профілактика гендерного насильства: здійснення профілактичних заходів, спрямованих на запобігання насильству, включно з інформаційними кампаніями, освітніми програмами, тренінгами зі зменшення насильства, ініціативами зі зміни норм і цінностей, що сприяють насильству, а також заходами з раннього виявлення та втручання у випадках насильства [50].

Захист прав жертв: забезпечення правового захисту жертв Гендерного насильства, включно з гарантією їхньої безпеки, конфіденційності, доступу до справедливого судового процесу та відшкодування збитків. Необхідно також протидіяти стигматизації жертв і забезпечити їхній захист від дискримінації [49].

Співпраця та координація: забезпечення співпраці та координації між різними зацікавленими сторонами, включно з правоохоронними органами, організаціями громадянського суспільства, медичними установами, юридичними службами та іншими організаціями, які працюють із жертвами гендерного насильства. Це може включати розробку протоколів і механізмів взаємодії, а також обмін досвідом і найкращими практиками [52].

Моніторинг та оцінювання: організація системи моніторингу та оцінювання ефективності спеціалізованих послуг для жертв гендерного насильства, з метою постійного вдосконалення системи та поліпшення якості послуг, що надаються. Це може включати збір даних, аналіз результатів, оцінку клієнтського задоволення та проведення досліджень.

Фінансова підтримка: забезпечення сталого фінансування системи спеціалізованих послуг для жертв гендерного насильства, включно з

державним фінансуванням, міжнародною допомогою, а також залученням бізнес-сектору та філантропічних організацій. Фінансова підтримка має бути передбачуваною, стійкою та адекватною, щоб забезпечити ефективне функціонування системи [43].

Творення свідомості: розширення інформаційних кампаній та освітніх програм, спрямованих на створення свідомості щодо проблеми гендерного насильства, його шкідливих наслідків, прав жертв і доступних ресурсів для допомоги. Це може включати медійні кампанії, освітні модулі в школах та університетах, семінари, вебінари та інші форми освітньої діяльності. Особливу увагу слід приділяти навчанню персоналу, який працює в системі спеціалізованих послуг, щоб вони були обізнані про права жертв і могли надавати якісну та емпатичну підтримку.

Участь громадськості: активне залучення громадськості до розробки, моніторингу та оцінки системи спеціалізованих послуг. Це може включати створення рад і комітетів, що складаються з представників організацій громадянського суспільства, жертв гендерного насильства та інших зацікавлених сторін, які матимуть змогу вносити пропозиції, висловлювати свою думку та здійснювати контроль над роботою системи.

Також варто відмітити дієвість кризових кімнат, котрих повинно стати набагато більше по країні. Кімнати кризового реагування – це безпечне місце для жертв домашнього насильства і являє собою тимчасовий притулок для жінок, дітей та чоловіків, які зазнали домашнього або гендерно зумовленого насильства.

Право на розміщення в «кімнаті кризового реагування» мають:

- 1) повнолітні постраждалі особи, які звернулися або отримали направлення від місцевої держадміністрації або виконавчого органу сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради, уповноваженого підрозділу Національної поліції, центру соціальних служб або мобільної бригади, що надає соціально-психологічну допомогу постраждалим особам;

2) особи, які є неповнолітніми, але зареєстрували (або зареєстрували) шлюб;

3) діти, які перебувають під опікою матері/батька або опікуна [61].

Тривалість перебування в кризовому центрі становить 10 днів. Під час перебування постраждалі отримують психологічну та юридичну підтримку, а також піклуються про їхні фізіологічні потреби (харчування, засоби гігієни тощо). Кімнати добре обладнані та абсолютно безпечні, тому немає ризику, що кривдники відчуватимуть дискомфорт.

Послугами для денних центрів є: надання ліжко-місця (з комунальними послугами) для тимчасового перебування отримувача послуги (за потреби – з дітьми); надання комплекту постільної білизни, рушників тощо на час перебування в кризовій кімнаті; надання психологічних, соціальних, медичних інформаційних та консультаційних послуг; залучення постраждалих до активностей із урахуванням їхніх індивідуальних потреб; забезпечення харчуванням під час перебування в кризовій кімнаті в межах наявних ресурсів; забезпечення особистої гігієни, включаючи санітарні заходи та використання пральних машин; за необхідності надання направлення до медичних закладів; за необхідності інформування постраждалих осіб, їхніх дітей та інших осіб про можливість отримання безоплатної правової допомоги для захисту та відновлення прав постраждалих осіб, їхніх дітей та інших осіб; у разі необхідності надання допомоги в здійсненні представництва інтересів потерпілих відповідно до закону [24].

На сьогоднішній день відомо, що 8 грудня 2021 року було відкрито кризову кімнату у Чернівцях для постраждалих від домашнього насильства, яка розрахована на проживання до 12 осіб протягом 10 днів. Кімнату обладнали трьома спальнями, кухнею, ванною та туалетом. На облаштування кімнати витратили близько 1 мільйона гривень, які профінансував Фонд ООН. Офіс кризового менеджменту створений Чернівецькою міською радою спільно з Фондом народонаселення ООН в Україні (UNFPA), Українською

фундацією громадського здоров'я та Центром регіональної діяльності «Синергія» за фінансової підтримки Швеції та Офісу Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та атлантичної інтеграції України. Центр створено в рамках проекту «Трамплін рівності».

Отже, з метою покращення якості надання послуг постраждали внаслідок гендерного насилля слід пам'ятати про: поліпшення доступності спеціалізованих послуг, професійну підготовку фахівців, що включає комплекс із медичної, психологічної, юридичної, соціальної та економічної допомоги, співпрацю та координацію з іншими організаціями та моніторинг.

2.3. Діяльність мобільних бригад соціальних служб з протидії гендерно зумовленому насильству

Для проведення порівняльного аналізу з метою подальшого практичного впровадження в галузі Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» було надано інформацію щодо проведеної роботи Мобільної бригади соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі при Чернівецькому міському центрі соціальних служб: в період з 03.02.2021 по 29.11.2021 та 01.01.2022р по 01.10.2022р.

Загальна кількість отриманих повідомлень стосовно вчинення домашнього насильства в сім'ях з початку року: 303 (з них 196 повідомлення (за період з 03.02.2021 по 29.11.2021) надійшли від органів внутрішніх справ з порушенням термінів подачі інформації) родини. У зв'язку з тим, що повідомлення надходять з порушенням термінів, робота проводиться з 107 родинами (див. Додаток А.1). Розподіл викликів стосовно статі зображено на табл. 3.1

Таблиця 3.1 – Розподіл викликів за статтю в період з 03.02.2021 по 29.11.2021

Повідомлення	К-сть	%
Повідомлення стосовно жінок	245	80,8 %
Повідомлення стосовно чоловіків	43	14,2 %
Повідомлення стосовно дітей	15	5 %
Загалом	303	100 %

Відповідно таблиці 3.1 побудуємо гістограму (рис. 3.1)

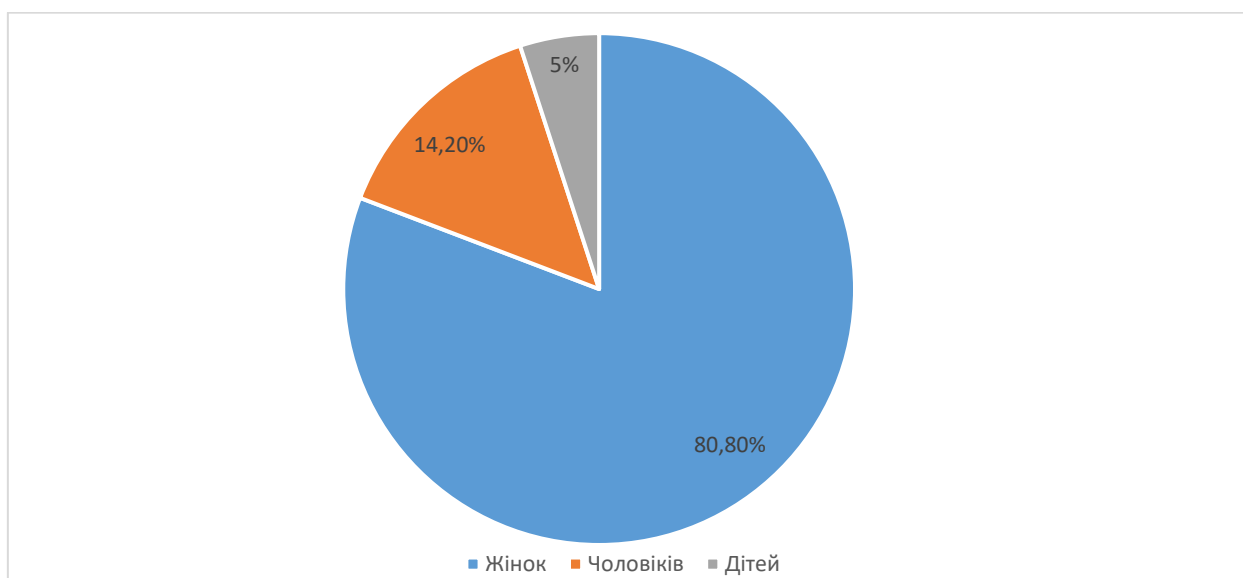

Рис. 3.1 – Гістограма розподілу викликів за статтю в період з 03.02.2021 по 29.11.2021

Відповідно до рис.3.1. можна побачити, найбільше викликів надходило стосовно жінок 80,8 %, дещо менший показник викликів стосовно чоловіків 14.2 %, найменший серед дітей – 5 %.

Розподіл видів вчинення домашнього насильства зображено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Розподіл викликів за видами вчинення домашнього насильства в період з 03.02.2021 по 29.11.2021

Вид вчинення домашнього насильства	Кількість повідомлень	%
Фізичне	70	23 %
Психологічне	227	75 %
Економічне	6	2 %
Сексуальне	0	0
Разом	303	100 %

Відповідно таблиці 3.2 побудуємо гістограму (рис. 3.2)

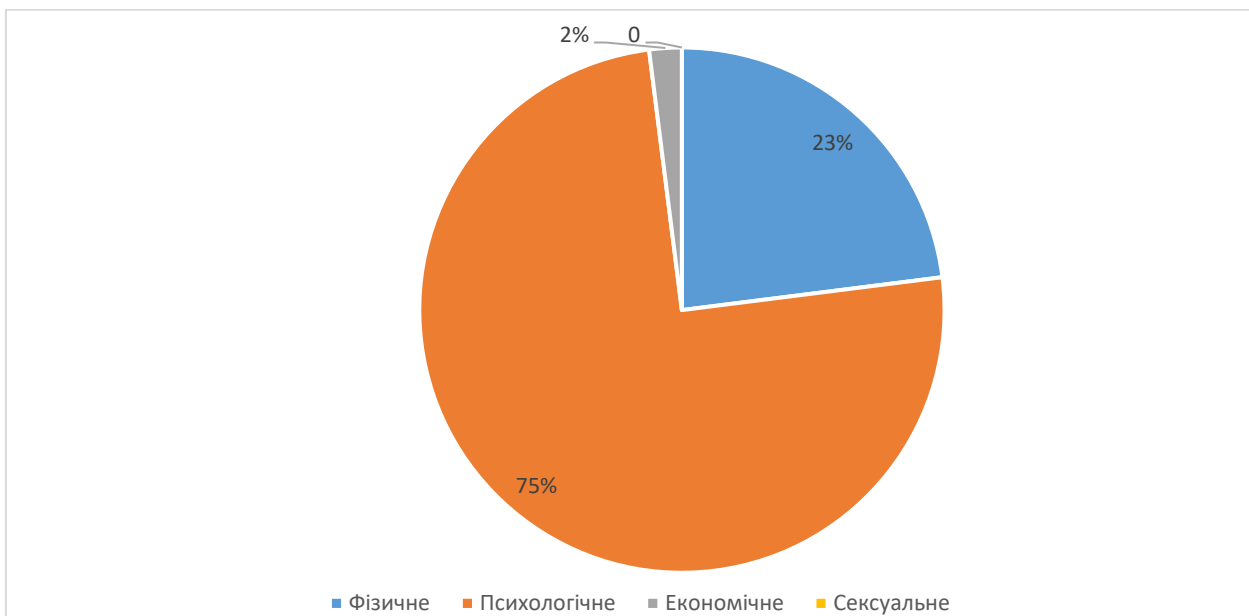

Рис. 3.2 – Гістограма розподілу викликів за видами вчинення домашнього насильства в період з 03.02.2021 по 29.11.2021

Відповідно до рис.3.2, можна побачити, що домінуючим видом домашнього насильства є психологічне – 75 %, викликів зі скаргами на фізичне насильство – 23 %; скарг на економічне насильство – 2 %, відсутні виклики на сексуальне насильство.

Кількість здійснених виїздів Мобільної бригади – 82; кількість відвіданих сімей:

У 53 родинях здійснено оцінку потреб, надано інформацію про послуги Центру, надано психологічну підтримку, проведено профілактичну бесіду щодо недопустимості вчинення насильства в сім'ї.

11 адрес відвідано тричі, кожного разу залишено повідомлення з контактними даними мобільної бригади та працівників Центру, однак мешканці не реагують.

18 адрес відвідано, складено акт довільної форми, проведено профілактичну бесіду щодо недопустимості вчинення насильства в сім'ї, надано інформацію про послуги Центру. Мешканці до помешкання не допустили від будь-яких послуг відмовилися.

Психологом ЧМЦСС постійно проводяться консультації з особами, які постраждали від домашнього насилля з метою стабілізації психо - емоційного стану. Надано 19 висновків за результатами психологічної діагностики для подачі до суду. Кількість наданих консультацій в рамках роботи мобільної бригади: 82 соціально-інформаційних послуг; 42 психологічних.

Загальна кількість отриманих повідомлень стосовно вчинення домашнього насильства з 01.01.2022р по 01.10.2022р.: 169. (див. Додаток А.2)

Таблиця 3.3 – Розподіл викликів за статтю в період з 01.01.2022р по 01.10.2022р

Повідомлення	К-сть	%
Повідомлення стосовно жінок	125	80,8 %
Повідомлення стосовно чоловіків	7	14,2 %
Повідомлення стосовно дітей	37	5 %
Загалом	169	100 %

Відповідно таблиці 3.3 побудуємо гістограму (рис. 3.3)

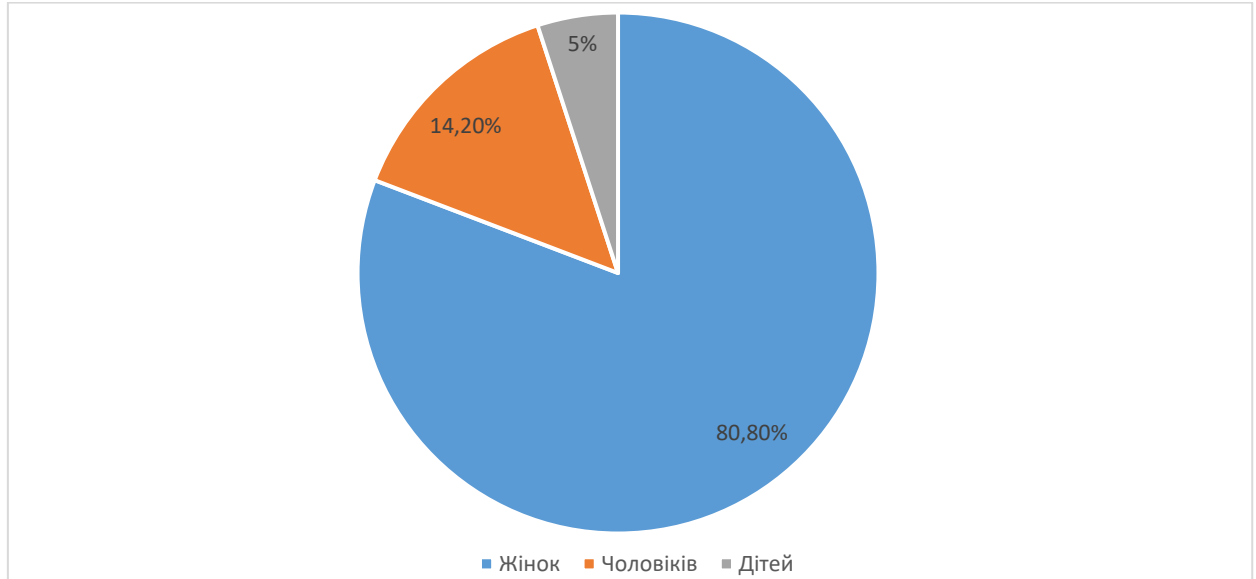

Рис. 3.3 – Гістограма розподілу викликів за статтю викликів в період з 01.01.2022р по 01.10.2022р.

Відповідно до рис.3.3, можна побачити, що домінують за викликами зі скаргою жінки – 80,8 %, викликів стосовно чоловіків – 14,2 %, дітей – 5 %.

Таблиця 3.4 – Розподіл викликів за видами вчинення домашнього насильства в період з 01.01.2022р по 01.10.2022р.

Вид вчинення домашнього насильства	Кількість повідомлень	%
Фізичне	71	42 %
Психологічне	95	56 %
Економічне	2	1 %
Сексуальне	0	0
Не підтвердилось	1	0,6 %
Разом	169	100 %

Відповідно таблиці 3.4 побудуємо гістограму (рис. 3.4)

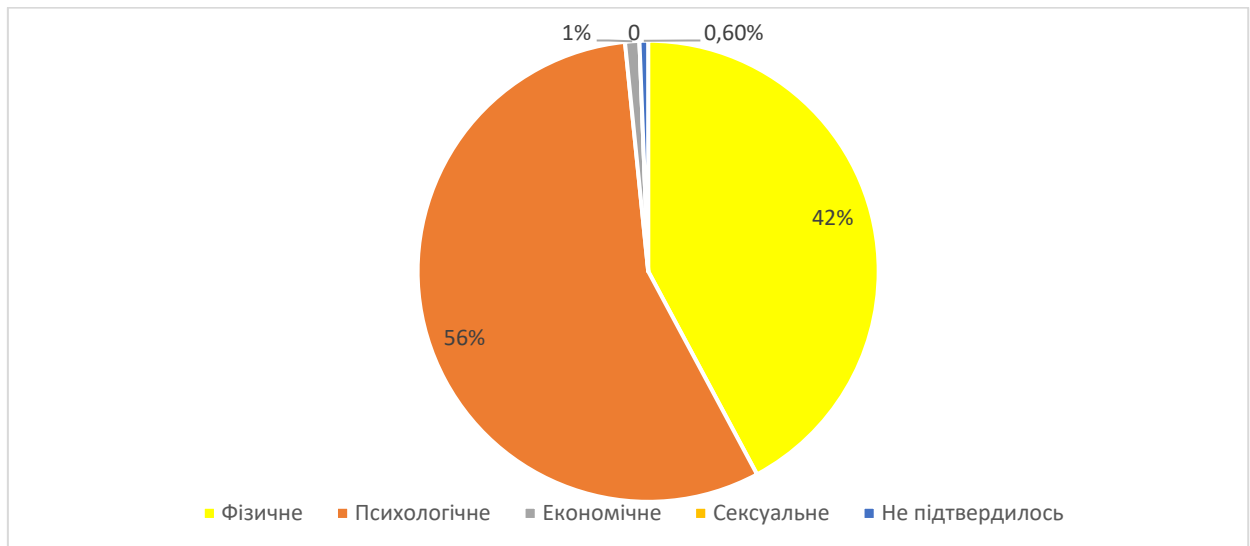

Рис. 3.4 – Гістограма розподілу викликів за видами вчинення домашнього насильства в період з 01.01.2022р по 01.10.2022р.

Згідно з рис. 3.4, можна побачити, що домінують виклики зі скаргами на психологічне насилля – 56 %, також переважають скарги на фізичне насилля – 42 %, скарги на економічне насилля – 1 %, не підтвердився лише один виклик – 0,6 %.

Результати проведеної роботи: кількість здійснених виїздів Мобільної бригади – 153. У 136 родин здійснено оцінку потреб, надано інформацію про послуги Центру, надано психологічну підтримку, проведено профілактичну бесіду щодо недопустимості вчинення насильства в сім'ї. 6 родин відвідано тричі, на повідомлення не реагують. 8 адрес відвідано та

складено акт довільної форми. 2 родини відмовились від здійснення оцінки потреб. В 1 сім'ї факт вчинення домашнього насильства не підтвердився.

Станом на 01.10.2022 року у зв'язку з вчиненням домашнього насильства під соціальним супроводом перебувало 19 родин. Послуга консультування надавалась 10 родинам. Психологом ЧМЦСС постійно проводяться консультації з особами, які постраждали від домашнього насилля з метою стабілізації психоемоційного стану. Надано 11 висновків за результатами психологічної діагностики для розгляду справ у суді, а також в рамках роботи мобільної бригади проведено 153 інформаційні консультації.

З метою порівняння кількості викликів та типів скарг на домашнє насилля в період з 03.02.2021 по 29.11.2021 та 01.01.2022р по 01.10.2022р. були складені діаграми (рис. 3.5, 3.6)

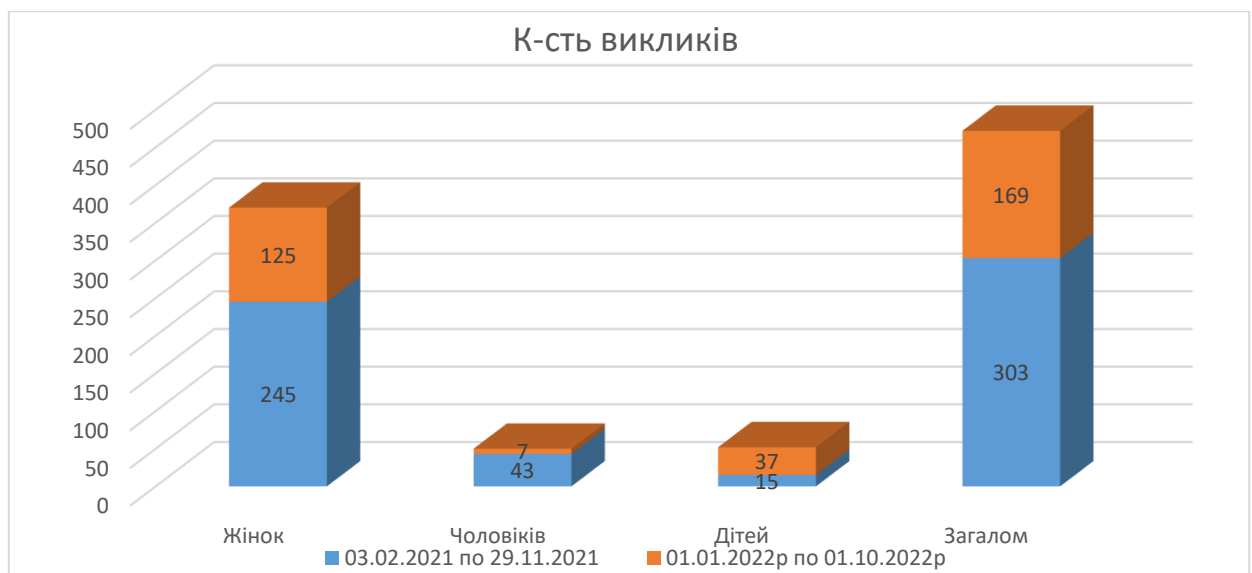

Рис. 3.5 – Гістограма розподілу викликів за видами вчинення домашнього насильства в період з 03.02.2021 по 29.11.2021 та 01.01.2022р по 01.10.2022р

Розглядаючи рис. 3.5, можна побачити, що у два рази зменшилася загальна кількість викликів з 303 до 169, також у два рази зменшилася кількість викликів жінок зі скаргою з 245 до 125, це усе свідчить про плідну роботу соціальних служб та сервісів, котрі допомагають при сімейному насильстві. Кількість викликів від чоловіків зі скаргами зменшилася аж у 6

разів зі 43 викликів до 7. Але варто зауважити на збільшеній кількості викликів стосовно дітей, адже вони зросли у два рази з 15 до 37.

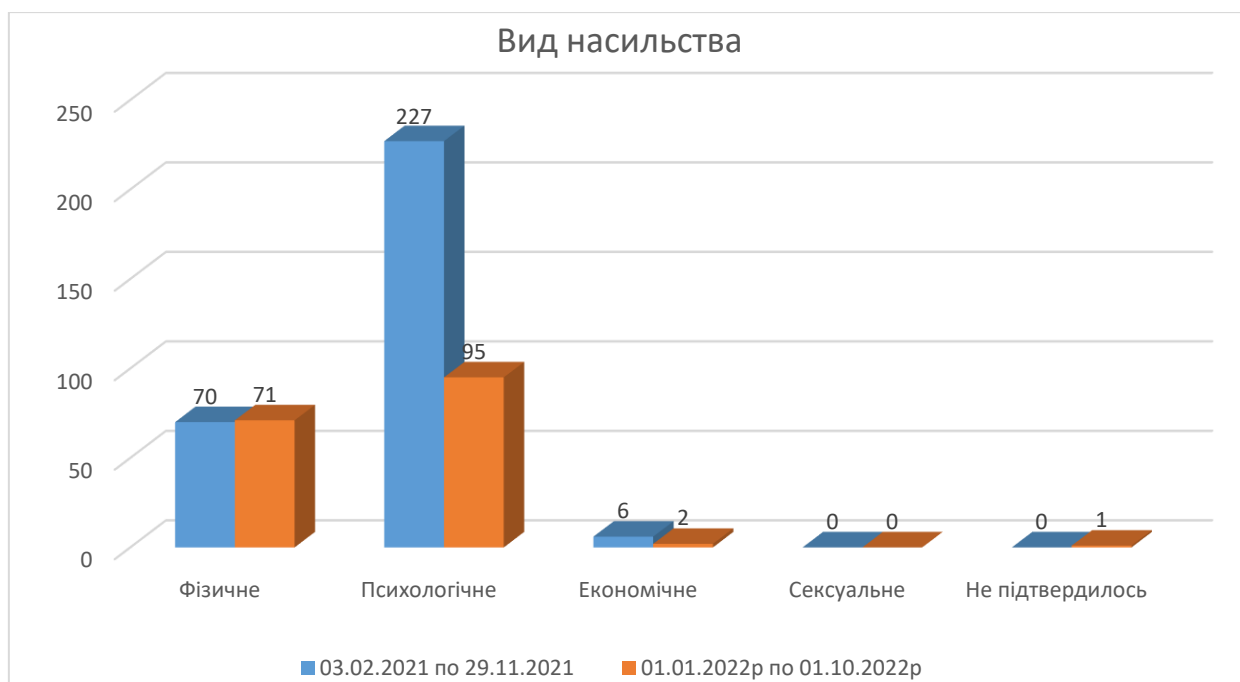

Рис. 3.6 – Гістограма розподілу викликів за видами вчинення домашнього насильства в період з 03.02.2021 по 29.11.2021 та 01.01.2022р по 01.10.2022р

Розглядаючи рис. 3.6, можна побачити таку ж кількість викликів стосовно фізичного насилля 70 у 21-му році та 71 у 22-му; втім кількість викликів із психологічними скаргами зменшилася більше, ніж у два рази з 227 до 95, скарг на економічне домашнє насилля зменшилося у три рази з 6 до 2 викликів. Викликів стосовно сексуального насилля, як не було у 21-му році, так і немає у 22-му; втім у 22-му році не підтвердився один виклик.

Таким чином, можна сказати про успішність роботи соціальних служб, а саме мобільної бригади соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі при Чернівецькому міському центрі соціальних служб, працівники гарно виконують свої зобов'язання та є дуже компетентними, адже кількість викликів зменшилася у два рази, зменшилося психологічне насилля у родині, економічне. Але варто пропрацювати стосовно роботи із фізичним насильством, адже кількість викликів не зменшилася.

Висновки до II розділу. З початку 2000-х років Україна розробляє і удосконалює національну систему реагування та профілактики насильства над жінками. Наразі система запобігання і протидії такого виду насильства, як домашнє, вже може вважатись достатньо створеною: розроблені і прийняті відповідні нормативно-правові акти; на місцевому рівні створюються і функціонують служби підтримки постраждалих осіб; фахівці суб'єктів, які залучені до діяльності у сфері запобігання та протидії домашньому насильству мають змогу пройти відповідне навчання. Натомість питання щодо запобігання та протидії насильству за ознакою статі залишаються розробленими недостатньо.

Аналіз української нормативної бази та практики надання постраждалим від насильства послуг і допомоги засвідчив їх орієнтованість у першу чергу на постраждалих від домашнього насильства і відсутність спеціального врахування особливостей насильства за ознакою статі.

Класифікатором соціальних послуг, затвердженим наказом Мінсоцполітики України від 23.06.2020 р. № 429, для постраждалих від насильства для ознакою статі чомусь не передбачені такі види послуг, як: код 005.0 – Надання притулку; код 012.0 – Екстрене (кризове) втручання; код 017.2 – Соціально-психологічна реабілітація. Однак, положення наказу Мінсоцполітики від 23.06.2020 р. № 429 суперечать вимогам Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» від 22.08.2018 р. № 655, «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» від 22.08.2018 р. № 654.

Українське законодавство гарантує, що допомога постраждалим особам надається за місцем звернення; надання допомоги постраждалій особі не залежить від звернення такої особи до правоохоронних органів чи до суду та від

її участі у кримінальному або цивільному провадженні (ст. 21-3 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»).

Проте наразі має місце необізнаність державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, працівників у сфері соціального захисту населення щодо того, якою повинна бути процедура фінансового оформлення надання соціальних послуг постраждалим від насильства за ознакою статі з інших територіальних громад, у випадку звернення таких осіб за отриманням послуг до підрозділів соціального захисту їх територіальної громади.

Вагома роль у реалізації зазначеного вище завдання належить фахівцям із соціальної роботи – представникам загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, що, згідно із законодавством України, визначаються провідними суб'єктами у сфері запобігання та протидії насильству (домашньому / за ознакою статі). Здатність розпізнавати прояви гендерної нерівності та дискримінації на індивідуальному чи інституційному рівнях, впливати на формування свідомості населення у напрямку толерантності, взаємоповаги, соціальної справедливості, протистояння гендерно-рольовим установкам і стереотипам – запорука демократичного реформування соціальної політики нашої держави з урахуванням міжнародних стандартів та успішного утвердження ідеї гендерної рівності у суспільстві.

Тому важливо, аби фахівець із соціальної роботи володів необхідним обсягом інформації щодо заходів, які здійснюються на загальнодержавному та місцевому рівнях у напрямку запобігання та протидії насильству. Такий фахівець має орієнтуватися у загальних тенденціях, проблемах і перспективах боротьби з цим явищем, що дозволить налагодити систему міжвідомчої взаємодії уповноважених у розв'язанні цього питання осіб й установ, ініціювати соціальні зміни у контексті реалізації політики гендерної рівності, поваги до прав і свобод кожної особистості, покращити якість надання необхідних медичних, правових, соціально-психологічних послуг постраждалим особам. У цьому нарізла актуальна необхідність.

ВИСНОВКИ

Проведення теоретичного дослідження на тему протидії гендерно зумовленому насильству за допомогою спеціалізованих послуг в Україні та порівняльного аналізу проведеної роботи мобільної бригади соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі при Чернівецькому міському центрі соціальних служб дозволили зробити наступні висновки:

1. Поняття гендеру в соціально-психологічних науках відображає розуміння соціальних, культурних та психологічних аспектів статевої ідентичності та ролей в суспільстві. Гендерні теорії в соціальній психології вивчають способи, якими суспільство створює, утримує та перетворює гендерні нерівності, стереотипи, ролі та інші аспекти гендеру. Одна з важливих гендерних теорій – це соціальний конструкціонізм. Згідно з цією теорією, гендер є соціально складеною категорією, яка формується та змінюється взаємодією між людьми в суспільстві. Гендерні ролі, стереотипи та очікування формуються через процеси соціалізації, комунікації та взаємодії між особами, групами та інституціями. Наприклад, певні ролі та очікування можуть бути призначені чоловікам або жінкам в залежності від соціального контексту, культурних норм та інших факторів. Інша важлива гендерна теорія – це теорія інтерсекційності. Згідно з цією теорією, гендер взаємодіє з іншими соціальними категоріями, такими як раса, клас, національність та інші, утворюючи складніші форми дискримінації та нерівності. Наприклад, жінки з різних соціальних груп можуть стикатися з різними видами дискримінації та нерівності на основі не тільки статі, але й інших соціальних категорій, до яких вони належать.

2. Гендерно зумовлене насильство – це багатofакторне явище, що включає в себе політичні, соціальні та міжособистісні конфлікти. Усі ці напруження знаходять своє відображення у сфері гендерних відносин, іноді в

дуже явних, але також і в прихованих формах. Найбільш яскраво вираженим є насильство по відношенню до жінок, адже нерівність у становищі жінок і чоловіків у суспільстві продовжує існувати і загострювати конфлікт у суспільстві. Серед багатьох соціальних чинників насильства найважливішими є економічні чинники, тому що економічна незалежність є запорукою того, що людина відчуває себе вільною та захищеною у своєму житті. На жаль, більшість жінок залишаються економічно залежними від своїх чоловіків, що продовжує призводити до актів насильства з боку інтимного партнера, а відсутність доходів у самих жінок не дозволяє їм вирватися з жорстоких стосунків. Хоча в подоланні гендерної нерівності в багатьох важливих сферах, таких як подолання стереотипного розриву в освіті та політичній участі, безумовно, досягнуто певного прогресу, покращення в одних сферах призвело до інерції та стагнації в інших. Зокрема, подолання проблем зайнятості жінок є ключовим викликом, який потребує нагального вирішення. Найпоширенішими формами насильства є фізичне, сексуальне, емоційне та психологічне.

3. Проаналізувавши ефективність дії Мобільної бригади соціально-психологічної допомоги при Чернівецькому міському центрі соціальних служб за 2021-2022 рік було виявлено зменшення кількості викликів зі скаргами у два рази, зниження психологічного насилля у родині, економічного, втім варто зауважити на сталому рівні скарг на фізичне насильство у родині, стабільно найбільша кількість дзвінків надходить від жінок стосовно вчиненого насилля, а найменша від дітей, внаслідок проведених робіт серед сімей були здійснені профілактичні роботи оцінку потреб, надано інформацію про послуги Центру, надано психологічну підтримку, проведено профілактичну бесіду щодо недопустимості вчинення насильства в сім'ї.

4. Подолання проблеми насильства потребує запровадження відповідної державної політики та розробки теоретико-методологічної бази для вивчення цього явища. Для того, щоб викоринити цю проблему в

суспільстві, необхідна подальша концептуалізація насильства, вимірювання частоти повторюваного насильства та визначення того, які відносини вважаються насильницькими. Після цього можна буде розробити функціональні пристрої для допомоги та підтримки жінок. Подолання насильства можливе через зменшення дискримінації щодо жінок. Це пов'язано з тим, що стереотипна гендерна поведінка та гендерна нерівність все ще існують. Дискримінація зазвичай замовчується і не набуває широкого розголосу в суспільстві. В Україні від дискримінації та насильства особливо потерпають сільські жінки, жінки, які живуть з ВІЛ, жінки з інвалідністю, жінки-біженки, жінки передпенсійного віку та самотні матері. На законодавчому рівні гендерна дискримінація рідко карається, а закони, що гарантують рівність, часто мають декларативний характер. Тому необхідна значна інвентаризація антидискримінаційного законодавства та законів. Наразі неурядові організації надають найбільшу допомогу жінкам, які зазнали насильства. Притулки для жінок практично не визнані в Україні. Збільшення кількості реабілітаційних центрів та підвищення обізнаності про них зменшило б страх жінок покидати своїх кривдників. Найактивніше реагують на насильство неурядові організації, які за останній рік розробили онлайн-платформу для підтримки жертв насильства, що особливо корисно в умовах пандемії.

Перспективою подальших досліджень є вивчення впливу насильства на життєві цінності підлітків з метою розробки тренінгу на зниження тривожності, стресу тощо.

Таким чином, мета досягнута, усі заплановані завдання виконано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдель-Хаді Н. Дитина та її права: система дотримання прав людини в сім'ї та стратегії запобігання дитячим психологічним травмам. Психолог. 2004. № 3-4. С. 5-10.
2. Агарова Н. Г. Проблема жорстокості у шкільному середовищі. Соціально-правовий захист молоді: Зб. наук. статей. Ужгород, 2002. С. 6-12.
3. Амджадін Л. Стратегії змін для досягнення гендерної рівності у місцевому самоврядуванні в Україні. Київ: Стилос, 2003. 82 с.
4. Андрєєнкова В. Л., Черепаха К. В., Лунченко Н. В. Розбудова миру. Профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації: соціально-педагогічний аспект: навч.-метод. посібник. Київ: Стеценко В. В. 2016. 192 с.
5. Андріїв В. М. Система трудових прав працівників та механізм їх забезпечення: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2012. 40 с.
6. Аніщук Н. В. Гендерне насильство у правовому житті України: монографія. Одеса: Юрид. л-ра, 2007. 232 с.
7. Аніщук Н. В. Роль жіночого руху України в демократизації суспільних відносин. Науковий вісник. Гуманітарні науки: історія, соціологія, політологія, психологія, мистецтвознавство. Київ; Одеса, 2002. № 2. С. 23–25.
8. Артеменко Л. М. Впровадження гендерних підходів в діяльність державних органів влади, місцевого самоврядування та громадських організацій: навч.-метод. посібник. Чернігів. 2008. 54 с. URL: http://wu.cn.ua/files/pdf_public/26_gender_vlada.pdf (дата звернення: 16.04.2023).
9. Бабенко К. Насильство в сім'ї. Бесіди з батьками. Завуч. 2004. №22. С. 26-40.

10. Бабич І. Г. Принцип справедливості в римському праві і у сучасному зобов'язальному праві України: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2006. 183 с.
11. Балакірєва О., Бабак О. Права дітей в Україні. Соціальна політика і соціальна робота. 2001. №1. С. 3-8
12. Биков О. М. Конституційно-правовий статус національних меншин в Україні: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 354 с.
13. Білінська М. М. Гендерна політика в системі державного управління: підручник. Запоріжжя: Друкарський світ, 2011. 132 с.
14. Бокало Н. І. Формування і розвиток ідеї рівності в праві: філософсько-правовий вимір: дис. канд. юрид. наук. Львів, 2014. 205 с.
15. Болотіна Н. Б. Соціальне законодавство України. Гендерна експертиза. Київ: Логос, 2001. 82 с.
16. Бондар Г. Г. Концептуалізація детермінації гендерної нерівності в українському суспільстві: дис. ... канд. соц. наук. Запоріжжя, 2012. 224 с.
17. Бордіян Я.І., Журавель Т.В., Кулаковська О.Л. та ін. Попередження домашнього насильства щодо дівчат та жінок у м. Києві: модель, особливості, перспективи. Київ: «ВБ: «Калита», 2017. 98 с.
18. Буковинська Н. Гендерна рівність: шлях до успіху чи загроза майбутньому? Підприємництво, господарство і право. 2017. № 3. С. 191-194.
19. Буроменський М. В. Міжнародне право. Гендерна експертиза. відп. ред. Т. М. Мельник. Київ: Логос, 2001. 40 с.
20. Бюджетний кодекс України від 24.12.2010 № 2456-VI (зі змін. Та допов.). Відомості Верховної Ради України. 2010. № 50. Ст. 572.
21. Війна без правил: гендерно-обумовлене насильство, пов'язане зі збройним конфліктом на сході України / А. Альохін, С. Кириченко, А. Кориневич та ін. ; за заг.ред. В. Щербаченка, Г. Янової // ГО

- «Східноукраїнський центр громадських ініціатив». - К., 2017. – 216 с. - С.9. – URL: https://jfp.org.ua/system/reports/files/110/uk/gon_151117.compressed.pdf
22. Громадська програма запобігання насильству в сім'ї: Проект «Гармонія». Львів, 2004. 95 с.
23. Забезпечення діяльності мобільних бригад соціально-психологічної допомоги як спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб від домашнього насильства. Методичний посібник. – К.: 2020. – 190 с. – URL: <http://www.healthright.org.ua/wp-content/uploads/2020/07/>
24. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII від 07.12.2017 р. (Відомості Верховної Ради(ВВР)), 2018, № 5, ст.35
25. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
26. Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
27. Запобігання і протидія насильству в сім'ї: Методичні рекомендації для соціальних працівників. Київ: ДЦССМ, 2004. 192 с.
28. Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей: Навч.-метод. Посібник. К. Б. Левченко, О. А. Удалова, І. М. Трубавіна та ін.; Заг. ред. К. Б. Левченко та О. А. Удалової. Київ: «ВЕРСО-04», 2005. 210 с.
29. Запобігання та реагування на насильство за гендерною ознакою: національна правова база та міжнародні стандарти/UNFPA, А. Б. Блага, О. О. Кочемировська, О. А. Мартиненко. – Київ: 2022 – 63 с.
30. Кисельова О. Гендерний вимір пандемії COVID-19 / за ред. М. Босніч, М. Шаповал, О. Цюпа. Київ, 2020. С. 32. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/covid_final.pdf.

31. Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами від 11 трав. 2011 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU11251.html.
32. Кравченко О., Заболотна О., Скочко М. Аспекти соціальної роботи з жінками, які зазнали насилля. Соціальна робота та соціальна освіта. 2019. Вип. 3. С. 26-34.
33. Маєрчик М., Плахотнік О. (2013). Гендероване насильство: між звичаєм і злочином. Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей. Київ: Критика. 2013. С. 151–164
34. Максимова Н.Ю. Конфліктна сім'я потребує допомоги: про психологічні аспекти попередження насильства в таких сім'ях. Практична психологія та соціальна педагогіка. 2004. №7. С. 14-19.
35. Максимова Н.Ю. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства. Н.Ю. Максимова, К.Л. Мілютіна. Київ: Комітет сприяння захисту прав дітей, 2003. 344 с.
36. Марценюк Т. Гендер для всіх. Виклик стереотипам. Київ, 2017. 256 с.
37. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству : монографія. А. О. Галай, В. О. Галай, Л. О. Головка, В. В. Муранова та ін.; за заг. ред. А.О. Галай. Київ :КНТ,2014. 160с.
38. Мінакова К. Основні соціально-педагогічні та психологічні характеристики жінки – жертви сімейного насилля. Соціальна педагогіка. 2005. № 2. С. 43-47.
39. Наказ Мінсоцполітики України від 11.12.2018 р. № 1852 «Про утворення Державної установи «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей»». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1458-18#Text>

40. Новели законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству: матеріали міжнародного круглого столу (27 вересня 2019 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019.–184с.
URL:
http://napu.com.ua/wpcontent/uploads/2019/09/VERSTKA_NOVELU_ZAKONODAVSTVA-1.pdf
41. НПУ збільшила кількість спеціалізованих мобільних груп із реагування на факти вчинення домашнього насильства. URL:
<https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/npu-zbilsila-kilkistspecializovanih-mobilnix-grup-iz-reaguvannya-na-fakti-vcinennya-domasnyogo-nasilstva>
(дата звернення: 03.08.2021).
42. Онищенко Ю. В. Насильство в сім'ї: стан та проблеми. Педагогіка толерантності. 2001. №3-4. С. 39-47.
43. Попередження домашнього насильства. Навчальний посібник для консультантів «Гарячих ліній». Упорядники: Краснова О. В., Калашник О. А. Київ, 2016. 90 с.
44. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» від 22.08.2018 р. № 658. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>
45. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» від 22.08.2018 р. № 655. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-%D0%BF#Text>
46. Про виконання Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: 9-та періодична доповідь України. Міністерство соціальної політики України. Київ, 2021. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/19890.html> (дата звернення: 24.07.2021).

47. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08 верес. 2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення: 15.06.2021).
48. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 груд. 2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 05.07.2021).
49. Протидія домашньому та гендерно зумовленому насильству й добробут громад: Метод. посіб. / за заг. ред. Кочемировської О.О. Київ.: ФОП Клименко, 2020. С. 5.
50. Путівник координатора заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Практичний посібник / за заг. ред. А.Б. Блага. Київ.: ФОП Клименко, 2020. С. 13–15.
51. Розширення мережі надання послуг та підвищення їх доступності для постраждалих від домашнього насильства (інфографіка). Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/19795.html> (дата звернення: 08.08.2021).
52. Соціальна педагогіка: теорія та технології: Підручник. За ред. І.Д. Звереві Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 316 с.
53. Соціальна робота: психологічний аспект: Навчальний посібник. За ред. проф. А. Й. Капської. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.
54. Соціально-економічні причини насильства в сім'ї в Україні: аналіз проблем та шляхи запобігання: Матеріали за результатами соціологічного опитування. Київ: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. 144 с.
55. Соціологічне дослідження впливу збройної агресії Російської Федерації на жінок і дівчат, чоловіків та хлопців. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/19224.html> (дата звернення: 19.07.2021).
56. Стандарти соціальних послуг: Збірка проектів документів. За ред. Л. Л. Сідельнік. Кн. 2. Київ: ТОВ «ЛІДЛ», 2007. 232 с.

- 57.Ткалич М.Г. Гендерна психологія: Навч. посіб. Київ: Академвидав, 2011. 248 с.
58. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: Навчальний посібник. Київ: ДЦССМ, 2002. 132 с.
- 59.Цілі Сталого Розвитку. Україна: національна доповідь / М- во економічного розвитку і торгівлі України. URL: file:///C:/Users/GNK/Downloads/SDGs_NationalReportUA_Web.pdf (дата звернення: 20.07.2021).
60. Шендеровський К. С. Попередження насильства в сім'ї: Технологія тренінгу. Психологічна газета. 2004. №12. С. 2-31.
61. Щербак Н. Соціально-педагогічна профілактика жорстокого ставлення до дітей в сім'ї. Рідна школа. 2002. №10. С. 26-29.
62. Щербакова Т. Зняття тривожності і страхів у дошкільників. Психолог: Додаток до газ. «Шкільн. Світ». 2005. №16. С. 21-27.
- 63.Щотка О.П. Гендерна психологія: навч. посіб. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. 358 с

ДОДАТКИ

Додаток А.

Звіти по наданій інформації

Додаток А.1

Звіт по наданій інформації проведеної роботи (за період з 03.02.2021 по
29.11.2021)

УКРАЇНА
ЧЕРНІВЕЦЬКА МІСЬКА РАДА
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ МІСЬКИЙ ЦЕНТР СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ

вул. Сімовича Василя, 19, м. Чернівці, 58002, т/ф (0372) 52 64 34
E – mail: chmcsssdm@gmail.com, Код ЄДРПОУ 26183943

30.11.2021 № _____/01-17
На № _____ Від _____

Департамент соціального захисту
населення Чернівецької ОДА

*Щодо проведеної роботи мобільних бригад
соціально-психологічної допомоги особам,
які постраждали від домашнього насильства
та/або насильства за ознакою статі*

З метою подальшого практичного впровадження в області Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» надаємо інформацію щодо проведеної роботи Мобільної бригади соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі при Чернівецькому міському центрі соціальних служб:

- Загальна кількість отриманих повідомлень стосовно вчинення домашнього насильства в сім'ях з початку року: 303 (з них 196 повідомлення (за період з 03.02.2021 по 29.11.2021) надійшли від органів внутрішніх справ з порушенням термінів подачі інформації.) родини;

У зв'язку з тим, що повідомлення надходять з порушенням термінів, робота проводиться з 107 родинами.

- Кількість отриманих повідомлень стосовно жінок – 245;
- Кількість отриманих повідомлень стосовно чоловіків – 43;
- Кількість отриманих повідомлень стосовно дітей – 15.

З них за видами вчинення домашнього насильства:

- Фізичне – 70;
- Психологічне – 227;

- Економічне – 6;
- Сексуальне – 0.

Результати проведеної роботи:

- Кількість здійснених виїздів Мобільної бригади – 82;
- Кількість відвіданих сімей: .
- У 53 родинх здійснено оцінку потреб, надано інформацію про послуги Центру, надано психологічну підтримку, проведено профілактичну бесіду щодо недопустимості вчинення насильства в сім'ї.
- 11 адрес відвідано тричі, кожного разу залишено повідомлення з контактними даними мобільної бригади та працівників Центру, однак мешканці не реагують.
- 18 адрес відвідано, складено акт довільної форми, проведено профілактичну бесіду щодо недопустимості вчинення насильства в сім'ї, надано інформацію про послуги Центру. Мешканці до помешкання не допустили від будь-яких послуг відмовилися.

Психологом ЧМЦСС постійно проводяться консультації з особами, які постраждали від домашнього насилля з метою стабілізації психо - емоційного стану. Надано 19 висновків за результатами психологічної діагностики для подачі до суду.

- **Кількість наданих консультацій в рамках роботи мобільної бригади:**
- 82 соціально-інформаційних послуг;
- 42 психологічних.

Директор центру
БЕЖАН

Любов

Звіт по наданій інформації проведеної роботи (в період з 01.01.2022р початку року станом на 01.10.2022р)

УКРАЇНА
ЧЕРНІВЕЦЬКА МІСЬКА РАДА
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ МІСЬКИЙ ЦЕНТР СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ

вул. Сімовича Василя, 19, м. Чернівці, 58002, т/ф (0372) 52 64 34
 Е – mail: chmcssdm@gmail.com, Код ЄДРПОУ 26183943

03.10.2022 № _____/02-04

**Департамент соціального захисту
 населення Чернівецької ОДА**

*Щодо проведеної роботи мобільних бригад
 соціально-психологічної допомоги особам,
 які постраждали від домашнього насильства
 та/або насильства за ознакою статі*

З метою подальшого практичного впровадження в області Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» надаємо інформацію щодо проведеної роботи Мобільної бригади соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі при Чернівецькому міському центрі соціальних служб:

- Загальна кількість отриманих повідомлень стосовно вчинення домашнього насильства з початку року станом на 01.10.2022р. : 169.

- Кількість отриманих повідомлень стосовно жінок – 125;
- Кількість отриманих повідомлень стосовно чоловіків - 7;
- Кількість отриманих повідомлень стосовно дітей – 37.

З них за видами вчинення домашнього насильства:

- Фізичне – 71;
- Психологічне – 95;
- Економічне – 2;
- Сексуальне – 0.
- Не підтвердилось -1

Результати проведеної роботи:

- Кількість здійснених виїздів Мобільної бригади – 153 ;
- У 136 родинах здійснено оцінку потреб, надано інформацію про послуги Центру, надано психологічну підтримку, проведено профілактичну бесіду щодо недопустимості вчинення насильства в сім'ї.

- 6 родин відвідано тричі, на повідомлення не реагують.
- 8 адрес відвідано та складено акт довільної форми.
- 2 родини відмовились від здійснення оцінки потреб.
- в 1 сім'ї факт вчинення домашнього насильства не підтвердився.

Станом на 01.10.2022 року у зв'язку з вчиненням домашнього насильства під соціальним супроводом перебувало 19 родин. Послуга консультування надавалась 10 родинам.

Психологом ЧМЦСС постійно проводяться консультації з особами, які постраждали від домашнього насилля з метою стабілізації психоемоційного стану.

Надано **11** висновків за результатами психологічної діагностики для розгляду справ у суді, а також в рамках роботи мобільної бригади проведено **153** інформаційні консультації.

**Директор центру
БЕЖАН**

Любов

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Розділ V¹ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

Стаття 21⁻². Запобігання насильству за ознакою статі

Заходи із запобігання насильству за ознакою статі здійснюються за такими напрямками:

вивчення ситуації та збір даних про факти насильства за ознакою статі;

проведення галузевих та міжгалузевих досліджень стану, причин і передумов поширення насильства за ознакою статі, а також ефективності законодавства у сфері запобігання та протидії такому насильству, практики його застосування;

проведення інформаційних кампаній щодо проявів насильства за ознакою статі, його наслідків, зокрема для дітей;

проведення у навчальних закладах інформаційно-просвітницьких заходів з питань запобігання та протидії насильству за ознакою статі, у тому числі стосовно дітей;

залучення медіа до проведення просвітницьких кампаній, спрямованих на виконання завдань у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

організація і проведення спільних та спеціалізованих тренінгів і семінарів для фахівців, які працюють у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, а також для працівників правоохоронних органів і суддів;

організація і виконання програм для осіб, які вчинили насильство за ознакою статі, зокрема сексуальне насильство, у визначеному законодавством порядку.

Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, враховують його непропорційний вплив на жінок і чоловіків, зокрема на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, недієздатних осіб, осіб похилого віку, необхідність підтримки та захисту осіб, які постраждали від насильства за ознакою статі, а також наслідки такого насильства, що призводять до порушення прав людини та дискримінації за ознакою статі.

Вжиття будь-яких заходів у сфері запобігання насильству за ознакою статі здійснюється без дискримінації за будь-якою ознакою.

Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, яким стало відомо про вчинення насильства за ознакою статі, зобов'язані невідкладно повідомити про це до місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, уповноважених підрозділів органів Національної поліції України або до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей.

Стаття 21⁻³. Надання допомоги та захисту постраждалим особам

Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, відповідно до компетенції забезпечують надання допомоги та захисту особам, які постраждали від такого насильства.

Надання допомоги та захисту постраждалим особам здійснюється за такими напрямками:

надання постраждалій особі інформації про її права та можливості їх реалізації зрозумілою їй мовою або через перекладача чи залучену третю особу, яка володіє мовою, зрозумілою для постраждалої особи;

забезпечення постраждалим особам доступу до спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб та отримання соціальних послуг, які вони надають;

надання у разі потреби тимчасового притулку для безпечного розміщення постраждалих осіб, особливо жінок з дітьми;

забезпечення постраждалим особам доступу до правосуддя та інших механізмів юридичного захисту, у тому числі шляхом надання безоплатної правової допомоги у порядку, встановленому Законом України "Про безоплатну правову допомогу";

утворення цілодобового безоплатного кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей для забезпечення невідкладного реагування уповноважених підрозділів органів Національної поліції України, інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, визначених цим Законом, на випадки насильства за ознакою статі, надання консультацій щодо насильства за ознакою статі абонентам анонімно або з належним урахуванням вимог конфіденційності та захисту персональних даних;

надання кваліфікованих консультацій у разі вчинення насильства за ознакою статі з дотриманням правового режиму інформації з обмеженим доступом.

Допомога постраждалим особам надається за місцем звернення.

Надання допомоги постраждалій особі не залежить від звернення такої особи до правоохоронних органів чи до суду та від її участі у кримінальному або цивільному провадженні.

Стаття 21⁴. Права постраждалих осіб

Постраждалі особи мають право на:

дієвий, ефективний та невідкладний захист у разі вчинення насильства, недопущення повторних випадків насильства;

звернення особисто або через свого представника до суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

отримання повної та вичерпної інформації від суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, щодо своїх прав, заходів і соціальних послуг, якими вони можуть скористатися;

безоплатне отримання відповідно до законодавства медичної, соціальної та психологічної допомоги, інших соціальних послуг;

безоплатну правову допомогу в порядку, встановленому Законом України "Про безоплатну правову допомогу";

повагу до честі та гідності, уважне та гуманне ставлення з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

конфіденційність інформації особистого характеру, що стала відома під час роботи з такими особами;

звернення до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника в порядку, передбаченому законом;

інші права, передбачені законодавством у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Стаття 21⁵. Обмежувальний припис стосовно кривдника

Постраждала особа або її представник, а в разі вчинення насильства за ознакою статі стосовно дитини - батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування мають право звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника.

Обмежувальним приписом встановлюються один чи декілька таких заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього таких обов'язків:

заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;

усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;

обмеження спілкування з постраждалою дитиною;

заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою;

заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;

заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі оцінки ризиків.

Обмежувальний припис видається на строк від одного до шести місяців.

За заявою осіб, визначених частиною першою цієї статті, на підставі оцінки ризиків обмежувальний припис може бути продовжений судом на строк не більше шести місяців після закінчення строку, встановленого судовим рішенням згідно з частиною четвертою цієї статті.

Про видачу обмежувального припису кривднику суддя у встановлений законом строк інформує уповноважені підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) постраждалої особи для взяття кривдника на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад за місцем проживання (перебування) постраждалої особи.

Обмежувальний припис не може містити заходів, що обмежують право проживання чи перебування кривдника у місці свого постійного проживання (перебування), якщо кривдником є особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку на день видачі такого припису.

Порядок видачі судом обмежувального припису визначається Цивільним процесуальним кодексом України.

Постраждала особа може вимагати від кривдника компенсації її витрат на лікування, отримання консультацій або на оренду житла, яке вона винаймає (винаймала) з метою запобігання вчиненню стосовно неї домашнього насильства, а також періодичних витрат на її утримання, утримання дітей чи інших членів сім'ї, які перебувають (перебували) на утриманні кривдника, у порядку, передбаченому законодавством.

У разі порушення кримінального провадження у зв'язку з вчиненням насильства за ознакою статі перелік заходів щодо тимчасового обмеження прав або покладення обов'язків на особу, яка підозрюється, обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, або визнана винною у його вчиненні, а також порядок застосування таких заходів визначаються Кримінальним кодексом України та Кримінальним процесуальним кодексом України.

Стаття 21⁶. Взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи

Уповноважений підрозділ органу Національної поліції України бере на профілактичний облік кривдника на встановлений законодавством строк і проводить із ним профілактичну роботу.

Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника затверджується Міністерством внутрішніх справ України.

Стаття 21⁷. Взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі

Взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, передбачає:

взаємне інформування не пізніше однієї доби про виявлені факти насильства за ознакою статі з дотриманням правового режиму інформації з обмеженим доступом;

реагування на факти вчинення насильства за ознакою статі відповідно до компетенції та з урахуванням оцінки ризиків, що загрожують постраждалій особі;

узгодження заходів реагування на випадки насильства за ознакою статі та надання дієвої допомоги постраждалим особам, що здійснюються різними суб'єктами;

розроблення та виконання відповідно до компетенції програм для кривдників;

розроблення програм запобігання та протидії насильству за ознакою статі відповідно до компетенції;

організацію здійснення заходів у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі відповідно до компетенції;

обмін досвідом у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

скоординовану міжвідомчу підготовку фахівців, які представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

здійснення моніторингу дотримання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, внесення пропозицій щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування.

Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, затверджується Кабінетом Міністрів України.

Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, звітують спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків про результати здійснення повноважень у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі у порядку, визначеному спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Стаття 21⁸. Виконання програм для кривдників

Суб'єктами, відповідальними за виконання програм для кривдників, є місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

Суб'єкт, відповідальний за виконання програм для кривдників, організовує та забезпечує проходження кривдниками таких програм.

Виконання програм для кривдників стосовно дітей-кривдників здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей дітей.

З метою запобігання повторному вчиненню насильства за ознакою статі та забезпечення виконання програми для кривдника дитину-кривдника може бути тимчасово влаштовано до родичів, у сім'ю патронатного вихователя або в установу для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування, в яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб.

Виконання програм для кривдників забезпечують фахівці, які пройшли відповідне навчання.

Кривдника може бути направлено судом на проходження програми для кривдників на строк від трьох місяців до одного року у випадках, передбачених законодавством.

Кривдник повинен мати можливість відвідувати програму для кривдників за власною ініціативою на добровільній основі.

У разі неявки кривдника для проходження програми для кривдників або ухилення від проходження програми без поважних причин суб'єкти, відповідальні за виконання програм для кривдників, надають протягом трьох робочих днів письмове повідомлення

про це уповноваженому підрозділу органів Національної поліції України для вжиття відповідних заходів.

Притягнення кривдника до відповідальності за непроходження програми для кривдників не звільняє його від обов'язку пройти таку програму.

У разі притягнення кривдника, зокрема дитини-кривдника, до кримінальної відповідальності судом на нього може бути покладено обов'язок пройти пробаційну програму відповідно до пункту 4 частини другої статті 76 Кримінального кодексу України.

{Закон доповнено розділом V¹ згідно із Законом № 2229-VIII від 07.12.2017}

**Вибірковий перелік нормативно-правових актів, що регулюють
паритетне становище жінок і чоловіків та рівність їх прав та
можливостей**

Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

Конвенція Міжнародної організації праці про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності № 100 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_002#Text

Конвенція про дискримінацію в галузі праці та занять № 111 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_161#Text

Конвенція про політичні права жінок <https://ips.ligazakon.net/document/MU53K02U>

Декларація про захист жінок та дітей у надзвичайних обставинах та у період збройних конфліктів <https://ips.ligazakon.net/document/MU74002D>

Європейська соціальна хартія https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text

Хартія основних прав Європейського Союзу <https://ips.ligazakon.net/document/MU00303?an=5>

Декларація Комітету міністрів Ради Європи "Про рівноправність жінок та чоловіків" https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_903#Text

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text

Директива Ради 2000/78/ЄС від 27.10.2000, що встановлює загальні рамки рівноправного поводження у сфері зайнятості і професійної діяльності <https://ips.ligazakon.net/document/eu000059?an=&ed=&dtm=&le=>

Конституція України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

Указ Президента України від 26 липня 2005 року за № 1135 «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135/2005#Text>

Указ Президента України від 25 квітня 2001 р. № 283/2001 «Про підвищення соціального статусу жінок в Україні» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/283/2001#Text>

Указ Президента України від 21 вересня 2020 року № 398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» <https://www.president.gov.ua/documents/3982020-35069>

Указ Президента України від 30 вересня 2020 № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>

Указ Президента України від 25 квітня 2001 року № 283/2001 «Про підвищення соціального статусу жінок в Україні» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/283/2001#Text>

Кодекс законів про працю України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

Сімейний кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

Цивільний кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1128 «Про схвалення Концепції комунікації у сфері гендерної рівності» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2020-%D1%80#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України від 09 жовтня 2020 року № 930 «Деякі питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zabezpechennya-rivnih-prav-ta-mozhливостей-zhinok-i-cholovikiv-i091020-930>

Постанова Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2018 року № 997 «Питання проведення гендерно-правової експертизи» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-%D0%BF#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 654 «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціальнопсихологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018-%D0%BF#Text>

Наказ Міністерства юстиції України від 27 листопада 2018 року № 3719/5 «Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства та проєктів нормативно-правових актів, визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства юстиції України від 12 травня 2006 року № 42/5» <https://ips.ligazakon.net/document/MUS31033>

Наказ Міністерства соціальної політики України від 07 лютого 2020 № 86 «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 27 лютого 2020 р. за № 211/34494 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>

Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 10 березня 2021 року № 45-21 «Про затвердження форми звітності «Звіт про кількісний та якісний склад державних службовців» та Інструкції щодо її заповнення» зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 01 квітня 2021 р. за № 419/36041 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0419-21#Text>